

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha
Band: 6 (1932)
Artikel: Il perschunier franzos a Faltscharidas : novella sursilvana
Autor: Gadola, Guglielm
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881284>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Il perschunier franzos a Faltscharidas.

(Novella sursilvana da Guglielm Gadola)

„Cheu mitscheis vus mai pli, smaladida razza dil Naucli“, grescha il de Fuorns sc'in sbier siper ils 7 paupers perschuniers franzos, ch'ils de Medel vevan rabbitschau neudora oz tocca Mustér. Els vevan il camond dil land-rechter, d'ira cun quels a Trun avon dertgira. Avon che vargar giu visetan els aunc l'ustria dil „Crap Tuf“ sper la casa cumin a Mustér, e rentan ils paupers perschuniers cun tretschas e terscham entuorn ina petga crap. Tgei maletg comuentuond porschan quels 7 paupers sventirai! Els fan tuts ina tschera, sco sch'ei havessan buca giu ina suppa caulda. Pallids e tschufs en fatscha, ils cavegls malscultri e la vestgadira scarpada e starschlida, fan els endament ils paupers marters, che vegnevan egl emprem temps dil christianismus bess avon als animals scarponts. Era quels perschuniers eran buca meins che marters. Dapi la gloriosa battaglia encunter ils franzos a Mustér eran ei vegni pigliai a Fontanivas dals de Medel e mo per in cletg sin rugar e plirar d'ina buna veglia de Curaglia buca vegni sturni sil plaz, mobein fatgs perschuniers. Quels havevan er'aschia giu tschereschas avunda, las paucas jamnas en perschunia. La damaun survegnevan els d'ensolver paun ed aua e cun quei stuevan els far las pli maltschecas lavurs entochen miezdi: Trer crie, arpiar e purtar grascha per las plauncas entuorn. Da gentar astgavan els mirar tier co ils auters magliavan, ed eran leds d'astgar beiber suppa de carn rontscha e magliar paun sec, dirs sco crappa. Suenter miezdi er'ei la medema canzun e la sera vegnevan els serra in nuegl cun paun ed aua e rentai sin puns sco la biestga. Per fugir ni sefar libers eran els memia fleivels. Sulettamein la speranza de vegnir liberai in di tras la dertgira tenev'els en pei. Quei di er'ussa arrivaus. Entras il salter de cumin ha la vischnaunca de Medel survegniu il camond de comparer a Trun cun ils 7 perschuniers avon dertgira.

Entochen Mustér eran ils de Medel arrivai cun els. Sco sch'ils perschuniers fussian ils pli gronds malfitschents, han els ligiau quels stretg in vid l'auter en terscheuls avon il „Crap Tuf“, per ch'els sappien cumadeivlamein ir ell'ustria e star si legher, entochen ch'ils de Tujetsch e Mustér segien pinai cun lur perschuniers, che duevan medemamein vegnir menai oz a Trun. Igl ustier, in incarnau inimitg dils franzos, svid'ora oz la triaca d'ina tisana giufuns diversas buots e spenda quei „bien vin vegl de Valtrina“ als deputai de Medel, sco per enzenza de libertad e patriotismus.

Quella stupenta bubronda pli dira che rara, fa siu fretg sil fletg. Ils herox entscheivan a polemisar da gust cun igl ustier encunter ils franzos. Il Gion Liun de Fuorns, in um sc'in cuolm, cun ossa e possa sc'in armal, e che bueva il bia mo vinars, cura ch'el mava inagada ell'ustria, aveva schon suenter pintg'uriala, che menava ualti ferm. Igl ustier che veva il mars vargau stuiu spender gratuitamein tut las buots als purs suenter la victoria sur ils franzos, senza vegnir pagaus persunter, pudeva nungrazia muganar quella victoria, pertgei ch'ella veva furau ad el la buorsa. Perquei fuga el ad in fugar encunter ils perschuniers, quella canaglia de franzos: „Purtass neu ir a dertgira cun da quella canaglia, che havess gia daditg meritau il sughet. Donn per las spesas de dertgira per quella razza dil Naucli. Sturnir els sil plaz fuss stau la megliera dertgira ed era la vera sentenza per da quella schelmaraglia.“ Quella tschontscha plai al Gion Liun, che aveva ils égls tut cotschens ed il tgau brin-blau dalla bubronda. Silla tschatschera digl ustier Martin, leva el sin peis sc'in uors, derscha sur tgau ô gl'entir canun vinars e manezza quel enteifer duas minutas culs dents, ch'ei tut fa sguezia mo de tadlar. Strihond il saung culla lieunga per las levzas entuorn, grescha el sc'in malspirtau: „Giebein, tgei lein nus aunc runar quels ratuns entochen Trun? Il meglier fagein nus ded ira tochen ô s. Placi e sturnir quella rèffla sco tgauns.“

„Bravo,“ greschan ses vischins, ch'eran en consequenza digl alcohol pli vi che neu. Quei plai agl ustier: „Vus essas aunc umens cun saun giudezi, meritasses in sessel ella dertgira, quei plai a mi, Tina, port'aunc in per liters a quels bravs umens!“

Tina, la biala e buna feglia digl ustier sto obedi al iubiasti bab, schebi ch'ella havess pli bugen catschau giudora ils compogns.

Quei ei aura pils 6 menaders dils perschuniers; ei vegn turnau a cungir la polemica encunter ils perschuniers cun vin e vinars.

Ferton ch'els stevan ell'ustria e fagevan fracass e caneras, stuevan ils perschuniers star ligiai fermamein vid la petga sco s. h. biestga, en tutta dracca e senza miula de magliar. Els tut tremblavan dal freid e dal trid ch'ei eran, ch'els eran sin dar entuorn. E quels che mavan sper els ora, vevan ils pli paucs compassiun cun quels paupers pupratschs. Havend la Tina purtau si il vin als herox, va ella avon casa e vesa quella comuentonta scena de compassiun. Cun larmas els égls semeina ella entuorn, va en cuschina e taglia giu in detg toc paun per in, e tuorna anavos cun quei tier ils perschuniers. Ella vegn retscharta cun égls plein engraziament e legria. Cunquei ch'els vevan ligiau ils pupratschs vid peis e mauns sto ella ira tier in e scadin e schar morder giu buccada per buccada. Ei fa in mal alla Tina de stuer ver quels paupers umens malsauns, cadenai aschì malscheccamein ensemen: quels schuldaus mudergiai, che vesevan ora sco spérts cun égls foppai viden ella cavazza. Vegnend ella ussa tier il davos, in um

giuven, pallid cun bials égls brins e cavegls ners sc'in cotgel, mo che veva era la miseria e la pupira che miravan ord sia fatscha magra, gita, po Tina buca pli retener las larmas. Ella strusch sa tgei daventa tutenina cun ella, cura ch'il giuven mira schi migeivel e cun égls aschi engrazionts en fatscha ad ella. Quei che sereguda en siu cor ei nuot auter che buntadeivla compassiun. Comuentada da gronda e vera compassiun, fruscha ella cun cordiala migeivladad ils mauns tut freids al pauper giuven, ch'era sin dar entuorn dalla fleivlezia. Senza patertgar pli lunsch, emprov'ella ussa de disnuar ils peis e mauns. Vesend quei ils perschuniers, vegnan els en in gienà viscals dalla legria, ed entscheivan a sereghegliar. Mo adumbatten! Ils de Medel vevan fatg en nuvs e nuvs in sin l'auter, ch'ei era buca raschieni de dumi-gnar ora quels culla detta. La glieud: umens, femnas e buozs, ch'eran se-rimnai entuorn ils perschuniers, savevan buca tgei tertgar sur dil far della Tina, e fagevan ina hazra rueida denter els. Vegnend la Tina buca de snuar in soli nuv dil terschiel, cuora ella tgei ch'ella po vid'ell'ustria. Mond ella da stiva si, auda ella enzatgei sgarscheivel ord la bucca dil Gieri Briec ded Accla: „Jeu fetsch la preposiziun de far murir il Tavel, il giuven de tuts ed il mender de tuts sin quella maniera, che nus tergein il sughet en-tuorn culiez e strunglein il schani sc'in giat.“

„Bravo, quei ha el meritaü,“ grescha il Giachen Buèra de Mutschnengia, „quei canagl leva gie scapar ina gada, a quel lein nus strenscher il sughet ton ch'ei fetschi quella gada.“

Quels davos plaids bunamein stauschan giu il cor alla Tina. Ella cuora dabot en cuschina pil cunti de tigliar giu carn, catsch'en sac quel e seglia tras l'ustria e tgei ch'ella po, vi e vid ils sughets.

„O mia buna giuvna“, balbegia ussa il giuven, vesend quel co la Tina festgina de tagliar naven ad el ils terscheuls entuorn comba e suenter il maltschec sughet, cun il qual ei vevan ligiau ad el rubiestiamein ils mauns, ch'ei vevan survigniu stremas tut brin-blauas. Tgei legria e nova veta cuora tutenina tras las aveinas dil pauper giuven, sesentend quel libers vid peis e mauns. El sebetta en schanuglias avon la Tina e betscha a quella fer-ventamein ils mauns per enzenna d'engraziament. Sin quei lev'el spèrt sin peis, e di lu a ses camerads per franzos: „Ussa aschi spèrt, che vus esses libers, sche curri cheu da quella gassa si, nua ch'jeu mondel. Cheu si egl uaul spitgein nus in sin l'auter.“

Strusch ha el giu ora quels plaids e strusch ha la Tina entschiet a stagliar ils terscheuls, che fermavan ils auters, ch'in tupatsch d'in buob, che mirava tier, cuora vi e dall'ustria en a grend: „Ils franzos fuian, ils franzos fuian“.

Sin quella nova stattan ils umens plein vin si e senza mirar ni dretg ni seniester seglian els sur bauns e measas ora ch'ei dat rumplanadas e sfracca-das. Tut ch'enquera igl esch. Arrivai avon l'ustria ein sis ded els gest sil precinct de fugir da vitg ora. Cheu cuoran ils de Medel suenter sco veritabels

sbiers. Essend ils paupers perschuniers tut eris e mudergiai ora sils trentin, pon els buca far gronds sbargats ed ein perquei en in giená stai pigliai dals survigiladers. In soli ha pudiu mitschar; quei era il giuven che la Tina veva schau liber gl'emprem. Lez ei currius tgei ch'el ha pudiu vi e da gassa gronda si. Il Gieri Briec, che veva de procurar che quel vegni a Trun, leva sedesperar dalla rabia, vesend el co il giuven curreva si sum la gassa gronda sper il clavau della claustra ora. Bein cuora el suenter quei ch'el po sbargatar las combas, mo quellas eran memia cuortas per vegnir suenter ad in giuven franzos! Strusch ei il Gieri arrivaus tut a buffond si sur la claustra, ch'el vesa ual aunc che siu perschunier seglia viden egl uaul della Furtga. Per el dat ei ussa neginas autras letgas, che turnar anavos giu el vitg tut bials e persuls. Benedend giu tut ils sogns dil s. parvis, vegn el puspei giu avon l'ustria, nua ch'ils auters 6 vegnan malamein bastunai e maltractai cun palera d'iert, ch'il saung cuora sco dutgs ord bucca e nas als paupers fugitivs. Maltractai sco els eran, crodan els in suenter l'auter a tiara sco paupers viarms. Plirar e bargir, smaledir e zachergiar tuna ussa en las streglias sper l'ustria dil Tuf. Il Gion de Fuorns era aschi buius ed aschi ord tutta grazia de Diu, ch'el leva dispet sturnir cun in stadal ils perschuniers in suenter l'auter. In mument vess ins detg ch'ei fuss rut ora totala desperaziun denter il pievel serimnau. Tgi greva: „Sturni els sil plaz“ e tgi: „per l'amur de Diu hagies po misericordia cun quels paupers umens, che sempon de nuot“. Viriveri mai s'udiu el vitg Mustér! Gest enaquella ch'il Gion era pinaus cun in turschet, ch'el veva pudiu tier si sur combras digl ustier, per far dedatschiert cun sias smanatschas, vegn il bien pader Baseli Veith da gassa gronda giu. El po aunc neutier a dretgas uras. Encunaschend el cuninagada la critica situaziun, e vesend ch'ils umens eran bui e plein rabia, sebetta il bien pader en schanuglias sper ils paupers viarms giu e roga commuentontamein de po buca far dil mal a quels paupers umens, che semposien de nuot. Vesend enzaconts affons e dunnauns il commuentond supplicar dil pader Baseli, vegnan plirs vi sper el e sebettan semigliontamein en schanuglias e rogan de po far misericordia. Plaun a plaun vegn ei pli quiet, mo il Gieri Briec ed il Gion fan aunc adina caneras e smanis, burlend sco taurs cudizai e vilentai sil pli fetg. La fin finala po il pader perschuaader els de menar ils perschuniers suenter camond a Trun avon dertgira, senza storscher a quels in cavegl. Fussan els stai gigins, sche havessan els sezs stuiu ver en quei, mo essend che la bubronda luvrava en els aunc pir che mai, sche tumeva P. Baseli, ch'ei savessi aunc dar ina disgrazia, che vegni forse ad haver sias sgarscheivlas consequenzas. Contas gadas di el perquei e tuorna a dir e metta avon, che sch'els mazzien quels perschuniers, sche vegni il saung de quels a clamar en tschiel per vendetga. Per consolar ils paupers perschuniers, entscheiva ussa P. Baseli a tschintschar cun els franzos; roga quels per perdun en num dil pievel, e ch'els dueigien per l'amur de Diu buca pli empruar de fugir, quei fussi la segira mort per els. Ils

buns plaids de consolaziun e confiart, che vegnan orda funs il cor, pon la fin finala quietar e conservar ils sventirai, che stattan aunc adina a mun giun paun e plonschan dallas dolurs, ch'els sentevan ussa pir a pir, pertgei ch'els vevan survigniu bastunadas e calzeradas ed eran tut ina plaga. Ussa ston els lavar si, ni dir pertgei e sco in conduct de brigands, ligiai culs mauns si dies van els sco'ls pli gronds vagabunds atras il vitg sut claustra ora. Tgei trest til! Ordavon ils 6 perschuniers cun resti tut tschuf e tut de saung, cul tgau a bass e suenter quels ils 7 herox de Medel a grend e fagend si bahautschas, a stuschond e dend leffas. Arrivai ordado la baselgia de s. Placi, vul in dils 6 perschuniers, che veva sco ei para, emblidau la admoniziun de P. Baseli, sedeliberar e fugir. Vesend quei ils auters, sesdrapan aunc 2 orda maun a lur menaders e vulan medemamein mitschar. Uss'ei la mesira dils tgaus calirai si dal vin tgiembel plena. Senza patertgar pli lunsch e senza in stèl misericordia culs paupers perschuniers irritai, daventa in'ovra crudeivla e sanguinusa. Plein gretta encunter il sedepurtar dils perschuniers dattan ils de Medel culs fests, ch'els vevan entamaun, aschi crudeivlamein ed aschi ditg giu per las tempras, entochen ch'ils perschuniers schaian giun plaun en lur agen saung. In sgarscheivel aspect! Sco sch'ils cuolms seturpegiassan de stuer mirar in tal maletg barbaric, termettan els ord lur vals ina spessa brentina, ch'enzuglia en ina grossa cozza grischa il liug de tala barbaria. E sco sch'ei fuss daventau ina miracla, vegnan ils malfatschents en in gienà dal tutfatg gigins ed ina gronda ricla rui vid lur cors. Mo memia tard! Tut bargir e star en schanuglias sper las baras e rugar gida nuot! L'ovra ei fatga! Pli spèrt che quei ch'ins havess cartiu va quella nuviala tras il vitg. En pintg'uriala ei in grond pievel serimnaus entuorn las baras. Tgei grir, tgei plirar e tgei far! Las femnas uran, plirond sper las baras ed ils umens greschan e sevilan culs de Medel, che hagian fatg bia memia da bestia. „Miserabels assassins“ tun'ei da tuttas varts. Cheu tutenina compara amiez la fuola pader Baseli ed il signur landrechter de Castelberg. Pader Baseli e quei bien vegl tut sfraccaus ensemen dalla dolur e digl aspect, che sesarva cheu avon ses égl's stat giu en schenuglias sper ils paupers morts e bragia sc'in affon. El fuss buc el stan de rabbitschar ora in plaid, aschi profunda ei sia dolur e consternaziun. Cheu sevolva signur landrechter de Castelberg encunter il pievel ed encunter ils assassins e cloma sur ils tgaus ora: „Cun quest'ovra haveis vus tratg oz la smaledicziun de Diu sur nossa contrada. Vus vegnis a ver, che la Frontscha vegn en cuort a prender sgarscheivla vendetga! Quei ch'ei daventau oz cheu sin quest prau ei ina ovra d'assassin encunter paupers concarstgauns, in'ovra bunamein aschi vergognusa e schliata, sco quei ch'igl ei daventau avon 1200 onns sil medem plaz cun s. Placi. Buca mo nus, mobein era ils affons de nos affons vegnan aunc a sentir il castitg d'in aschi terribel puccau.“

Udend ils culpents quels plaids va ina terribla sgarschur atras lur cors. Sco sch'il giavel cun cornas dess suenter els, setillan ei in suenter l'auter

ord la fuola, seglian sur il Rein de s. Placi vi e scapan sco malspirtai sur Chischliun, Salaplauna, tras ils uauls de Cufflons e svaneschan ord ils égls sur Vergera si, fugend da scadin carstgaun pils mises e per las alps de Medel entuorn. Vulend la suprastanza metter a ferm els, suenter che la fuola era empau revegnida dal sgarscheivel aspect della disgrazia, eran ils de Medel gia svani ord ils égls.

Mo aunc in auter veva stuiu mirar la sgarscheivla procedura e quei era il giuven, che haveva pudiu mitschar en sper l'ustria. El era daus dagl uaul della Furtga siden, da leu, vi sur il Rein della val s. Placi, e vi suenter igl uaul ora entochen viagiu Faltscharidas. Da cheu anora ruassond sut in pegn en, vev'el viu a murend ses camerats sco ils pli paupers marters, senza saver gidar els la minima caussa. Fertond che ses amitgs mieran sin quei tratsch de vergugna, sa el far nuot auter che bargir, pertgei ch'el ha la ferma idea, che negin auter ch'el seigi la cuolpa de quella stermentusa mazzacra! Mond la brentina tutenina ora, ves'el co gl'entir pievel seradunau stat en schenuglias sper las paupras unfrendas ed il vent porta si tier el il devozius „Deprofundis“, che vegn ord tonts cors contristai. Quellas vuschs commuentontas sforzan era el en schenuglias ed el ura ina ferventa „Salidada“, mirond enasi encunter la claustra. Sco de mirar en in spieghel po el ver, co ils paders della claustra vegnan tuts en processiu da Sontget ora e co els, arrivai silla piazza de sgarschur, mettan ils morts sin grads. Ussa stat gl'entir pievel sin peis, ils paders e fraters portan las baras ordavon, e suenter quels siarra il pievel il trest til de bara. Aunc aud'el a plirond ils zenns della claustra atras la vallada; cheu, el sa buca co, vegn el surprius dad ina gronda sien e dorma lu stagnamein sut in pegn. Cura ch'el sededesta, sclareschan gia las steilas sur el e sut ses peis el pign uclaun de Faltscharidas vesa el a sbrinzlond las brauslas cozzolettas de seiv atras las fenestras. El schella tut ch'el trembla e senta ina gronda fleivlezia ed el medem temps ina gronda fom, che fa mal e vulend el star sin peis va ei tut entuorn il tgau. Tier tut quei survegn el uss aunc tema ch'el vegni persequitaus da siu rubiesti menader. In uriala sa el buca tgei ch'el duess pegliar a mauns. La fin finala vesend de stuer murir cheu sut quei pegn, en cass de buca survegnir in suddetg ed enzatgei de cauld, pren el ensemen tut sias forzas e seruschna sco el po entochen giu tier la casa che steva sissum encunter la plaunca sper gl'uaul. Essend en grond'anguoscha de vegnir pegliaus e surdaus alla dertgira, va il pauper murdiu in pèr gadas entuorn casa, spionond tgei glied habiteschi en quella. Da fenestra-cuschin'en po el ver mo ina femna sils onns; ella para de star persula en quella casa, pertgei che negliu auter ch'en cuschina eis ei glisch e sco el po ver bein e scoiauda, fa ella tscheina mo per ina persuna. Schebi ch'el ei aunc adina en temas, sche po el tuttina buca resister alla fom ed intrescha ussa en zulè, tremblond sc'ina caglia. El targlina ded arver igl esch cuschina, mo sesentend che sias forzas sespiardien, arv'el ussa. La femna sper la platta de fiug dat si in griu,

enconuschend ella vid la mondura ch'ella hagi de far cun in schuldau franzos. Dalla tema lai ella dar la scadiola, ch'ella teneva entamaun, giun plaun, che quella va tut a manez empaglia. Instinctivamein sebett'ella sc'in siet en schenuglias, e culs mauns a Diu alzai gresch'ella orda funs da siu cor: Misericordia, misericordia. Vesend il bien schuldau la femna en tala tema, svanescha si'anguoscha empau e medemamein sco la paupra femna tementada, stat era el en schenuglias e di medemamein cun ina vusch comuentonta: „Misericorde pour moi, misericorde pour moi.“

La paupra femna, che steva persula en casa, serevegn empau dalla tema ed ughegia de star sin peis. Mo buc il pauper perschunier, quel ha gnanc la forza de semuentar pli e roga ad in rugar: „Misericordia per mei, misericordia per mei“. La brausla glischetta de seiv, deva a sia fatscha pallida la colur d'in miert. Cun sgarschur observa ussa la femna ils tacs de saung sin fatscha e sin la mondura. La tema semid'en compassiun e misericordia cun il pauper fugitiv. Vesend ella neginas armas vid'el, ughegia ella de s'approximar al pauper vierm, ch'ei aunc adina en schenuglias a mesa cuschina e che repetta ad in repetter: „Misericordia per mei, misericordia!“

In mument sa ella ussa buca tgei far, lu va ella vitier dal tut sestorscha giu, pren ils mauns dil fugitiv en ils ses e gida quel sidretg. Ella senta co quel ei aschi fleivels, ch'ella sto bunamein tener el dal tut. El fuss sederschius, sche la Catrina havess buca priu el sut la bratscha e mess el bufatgamein sin ina sutga sper la preit. Engraziand orda funs da siu cor, betscha el ad ella il maun rubagliau. Ussa ei Catrina segira, ch'ella ha buca de far cun in nausch e prigulus carstgaun, pertgei che schliats carstgauns ein buc'aschi engrazieivels, quei scheva sia buna mumma p. m. adina. Schebi che la glisch era brausletta, tschurventa quella tuttina al pauper perschunier mudergiaus ora sil davos; ei vegn stgir avon ils égls ed el dat vi da mauls. Aunc a dretg temps po la Catrina ch'era gest speras, tener el, schiglioc fuss el segir daus giud la sutga e sefatgs mal. Sco sch'ei fuss mo in mattatsch de 12 onns, pren ussa la Catrina el sin sia ferma bratscha e port'el en stiva sin siu letg. Lu enquera ella cun prescha la butteglia de vinars d'ansauna e tegn quella si pil nas al malsaun. Il ferm fried dedesta puspei la gnarva. El vegn neunavon e mira cun égls engrazieivels en quels della Catrina. Tutta tema ei ussa svanida e co ei ella cuntenza, d'haver fatg ina bun'ovra de misericordia! Sc'ina buna mumma pren ella in tschadun pign e dat en al malsaun in per daguots vinars d'ansauna. Quei fa revegnir el. Fernand, aschia senumnava il giuven perschunier, entscheiva a tschintschar culla Catrina. Quella teidla e teidla, mo capescha mo mintga zacu in plaid. Ella smina suenter cuort discuors, che quei savessi esser in dils perschuniers, che seigi mitschaus dalla rabia dils Medelins. Vesend il giuven, ch'ella capeschi buca dal tut el, entscheiv'el ella glisch della cazzola de seiv, che la Catrina veva purtau en stiva sin meisa, a far segns culla bratscha. Cun in maun muoss'el encunter il vitg, cun l'auter fa el ils segns che vulan indicar il dar fridas, lu muossa

el sin sesez e cun il maun fa el lu ils smanis co el seigi fugius e pudiu mitschar. La Catrina ha capiu quella raquintaziun méttà e per mussar ch'ella hagi plascher ch'el seigi mitschaut, ri ella da bien cor e sblazza ils mauns. Da mintga vart ei la tema svanida dal talliter. — Co la Catrina ei ussa cuntenza de saver far enzatgei dil bien per il grond mal, ch'ins ha fatg oz als paupers camerats perschuniers, ils quals ella haveva cumpignau cullas larmas els églis entochen en baselgia claustrala! O, ella vul sespruar de far cul fugitiv miez miert aschi bien, che Niessegner tegni naven grevs castitgs da Mustér!

Perquei streha ella, sc'ina mumma a siu carezau affon, las nialas neraz ord il frunt al malsau, va on cuschina per ina scadiola latg caura ual mulschiu, e dat en quel. Co quei fa bein al pauper fomau! Per engraziament betsch'el traso ils mauns alla Catrina, la quala demuossa aschi gronda carezia proximala enviers igl jester, — enviers igl inimitg! Co ella ei cuntenza d'astgar far quei che Christus ha numnau la pli perfetg'ovra sin quest mund: „Ti dueias era carezar tes inimitgs.“

Schebi che la Catrina era entochen dacheu s'endisada mo cun lavurs maltschecas de pur, sche sestellegia ella tuttina sc'ina versada sora samaritana. Bufatgamein aulza ell'il malsau ord letg silla sutga gronda dil tat, tilla si letg e muossa ch'el deigi setrer ora ed ira enta letg. Gideivla sco ell'era, tilla ell'ora ils calzers. Tgei griu de compassiun dat ella si, vesend ella saung encugliau digraus giu els calzers! Ils larmins cuchegian ad ella orasum ils églis. „Co stos ti pauper carstgaun ver mal?“ Ella gida aunc a trer ora il tschiep, epi va giudora, per ch'el sappi nunschenadamein ir enta letg.

Strusch ei Fernand staus enta letg, ch'el dorma sc'in tais. Sper el sesa Catrina culla corda de paternos entamaun ed ura ferventamein, ch'il bien Diu detti a quei giuven, che durmeva sc'in aungel, beingleiti la sanadad. In'urialetta eis ei tut ruasseivel, ed ins auda mo il lev trer flad dil malsau en stiva. Mo gleiti observa la Catrina, che drizzava traso ils églis sin el, che Fernand entscheiva a midar colur pliras gadas ina suenter l'autra. Lu siua el da manedel, sezacuda sco sch'el vess la trembletga. „Tgei vi jeu era pomai pegliar a mauns?“

Buca ditg ed el entscheiva a plidar tut in denter l'auter, ad arver ils églis, far smanis culla bratscha, gie, el leva schizun sin sè e mira stagn e cun ses églis flammonts encunter la preit sco sch'el stess avon in inimitg. Denteren rogh'el puspei aschi commuentond: „Misericorde, misericorde“, e sezuppa sut ils ponns. Uss'ei la Catrina plein temas. „Jesus, el miera forsà questa notg, gest tuttina fageva mia paupra mumma p. m., Dieus trostegi si'olma, quella notg ch'ella ei morta. O car e bien Diu, tgei lein era pegliar a mauns? — Lein clamar enzatgi? Tgi? La Veva dil Tin? — Na, negin de Faltscharidas astga vegnir sissu ch'jeu hai in franzos, in inimitg en casa; ins savess forsà far dil mal ad el. — Ha, ussa sai jeu tgei jeu fetsch! Mo

in duei saver miu misteri, e quei ei il P. Baseli. El ei gie aschi buns cun tuts carstgauns. Co el bargeva oz suenter bara als paupers sventirai; pli fetg ha el segir buca fatg, cura ch'el ei ius suenter bara a bab e mumma.“

Suenter quei raschieni cun seseza stat ella si, metta si il fazzolet de tgau, siarra bufatgamein ils barcuns, ferma esch-stiva ed esch-casa e va che ella piarda bunamein il flad de s. Placi en. Arrivada sin porta della claustra till'ella per la bransina. Il frater portier, ch'era cupidaus en, seglia tut a gradsi dalla canera; el crei de veser ils spérts dils paupers perschuniers, saltond per sia cella entuorn e fagend grimassas siper el.

„Segner fai po misericordia cun quellas paupras olmas e tegn naven da nossa claustra tuts discletgs, sventiras e disgrazias.“

Ei tuorna a scalinar aunc pli ferm, che l'emprema gada. Pér ussa vegn el scoiauda ord la sien. En in gienà ei el sper la porta.

„E tgei less la Catrina pér da quellas uras?“

„Jeu vess bugen tschintschau cun P. Baseli, mo spert, ei fa prescha.“

„Stoi precis esser il P. Baseli? El ei oz aschi sfraccaus ensemen dal staunchel e dalla dolur. Fa ei buc'era cun in auter?“

„Na, frater Gieri, jeu stoi senza fallir tschintschar cun P. Baseli, po buca perdei temps!“

„Sche tgei eis ei era schabigiau ent'il num de Diu benediu?“

„Quei sai jeu buca dir a vus, mo jeu roghel aunc inagada ei fa prescha, ei fa prescha!“

Quella gada va il frater „Marveglier“, quei ch'el po better ses peis plats de clausura en. El bunamein emblida de spluntar, arva igl esch-cella e va grad a grad en.

„Perdunei, ch'jeu stoi disturbar pér da quelles uras, cheu ô ei la Catrina de Faltscharidas, ell'ha prescha e giavischa de plidar cun vus.“

„Tgei eis'ei pomai era schabigiau, ina disgrazia, in grev malsau?“

„Jeu sai buc, ella vul buc ora cul marmugn, jeu mo sminel ch'ei stoppi star fetg mal cun enzatgi, ella spetga malpazientamein.“

„Di ad ella ch'jeu vegni immediat.“

Vegls, staunchels e sfraccaus ensemen sco el era vegnius mo duront quei di sventirau ded oz, stat el tuttina si beindabot, mett'orda maun siu cudisch d'oraziun, pren il manti launa sut bratsch e va bein asper ora sin porta.

„Perdunei, che jeu hai stuiu disturbar“, di la Catrina avon ch'il pader seigi neutier dal tut, „jeu stoi confidar a vus oz in grond misteri!“

„Mo sche tgei meina tei tier mei pér da quellas uras, mia buna Catrina?“

En in pér minutas ha la Catrina giu raquintau tut il curriu e passau cul pauper perschunier malsau. L'emprema damonda de P. Baseli ei:

„Sa forse aunc enzatgi auter che ti da quei?“

„Na, buc'olma.“

„O con prudenta che ti eis stada de dir a negin, aschia savein nus forse spindrar el dalla mort.“

„Va giu avon porta-baselgia e spetga entochen ch'jeu vegnel, jeu sun cuninagada leu. — Na, teidla, va persula anora, igl ei meglier aschia, ei croda si meins enzatgei, sch'enzatgi entupass rus. Ei vegn ded esser fetg precauts en quei cass, pertgei negin astga saver, che ti tagnas zuppau in perschunier en tia casa, quei savess esser per tei e per el la mort.“

Catrina lai buca dir duas gadas e va quei ch'ella po anora. Arrivada avon esch arv'ella quel aschi beinbufatg sco pusseivel ed intrescha en stiva. Aunc adina schai il pauper malsaun en suadetsch e tschontscha e tschontscha tut en fanzegna. El arva ils églis, mo enconuscha buca la Catrina.

„O Segner fai po misericordia, tagn po aunc en vet'el entochen ch'il P. Baseli vegn!“

Cun in maun schigenta ella giu il suadetsch al giuven ed en l'auter tagn ella la corda de paternos e recitescha cun profunda devoziun il rusari de tristezza: „Igl emprem misteri della tristezza duein nus patertgar che Niessegner ei ius ora egl iert dellas olivas ed ha urau e suau saung.“

Enaquella vegn P. Baseli, enzugliaus en siu manti tut a buffond dad esch en.

„O mo che vus seigies cheu, el ei aunc adina tuttina e tschontscha si dal tut en fanzegna. Jeu capeschel nuot e sai gidar nuot; con trest ei quei, de buca saver gidar quei pauper carstgaun, che sto ver dolurs.“

„Buca tema, Catrina, quei vegn segir meglier, mo pazienza, perseveranza e bien quita ed el vegn en paucas jamnas ad esser el stan d'ira persuls da stiva sidengiu. Jeu hai aunc giu biars malsauns de quella sort entamaun e buna-mein tuts ein puspei vegni neunavon. Quei para d'esser in um giuven de 25—27 onns! Mo curascha ed empau cor ed jeu garanteschel che nus scapentein el.“

Ferton che Catrina lai cuorer in cural suenter l'auter tras la detta, tucca P. Baseli il puls al malsaun e teidla el medem temps il batta-cor, stend giu cull'ureglia silla vard seniastra. Per in mument ei il malsaun ruasseivels, mo uss'entscheiv'el puspei a plidar pir che mai. P. Baseli capescha mintga plaid!

Cheu observ'el, che la camischa dil perschunier ei spir tacs de saung culont e perfin il lenziel schuber, sin il qual el stat ei tut cotschens. Vesend quei, vegn P. Baseli pli serius e di a Catrina.

„Teidla Catrina, nus stuein midar camischa al pupratsch e ligiar si las plagas. O con trest eis ei de stuer ver ils nauschs fastitgs dils calzers de rabaizzas per igl entir tgierp entuorn. Fai aschi bien ed empresta ad el ina camischa schubra e scrottas de résta. Va per quelles caussas; entochen vi jeu lavar ora sias plagas cun bun'aua frestga. Quei vegn a levgiar sias dolurs.“

Catrina lai buca cumandar duas gadas e va spèrt pil giavischau. Durent ch'ella peina tier, lava P. Baseli cun tut adatg las biaras plagas, — en tut ha el dumbrau 30—40 brin-blauas; ord las biaras de quellas cula aunc il saung. Il malsaun para de sentir nuot e tschontscha aunc adina en fanzegna. El veva buca finiu aunc, che Catrina vegn dad esch en cun quellas caussas e cun in ruoghet bien étg, che sia mumma duvrava adina per plagas e per smaccau. P. Baseli enconuscha cuninagada la buna e comprovada

medeschina e ludond il bien quita e la prudentscha de Catrina, sestorsch'el sur il malsaun e frusch'en cun tut adatg plaga per plaga, entochen ch'el ha finiu sia bun'ovra de samaritan. Suentar questa operaziun legia el en il pauper vierm en in grond toc résta, till'en la camischa schubra, e sc'ina buna mumma fa cun siu tschut en tgina, mett'el si ponns e rugalescha ils plumatschs.

„Ussa quei che nus havein saviu, havein nus fatg e sch'il bien miedi leusi gida aunc, sche eis ei buca de temer pli.“

„O, sche Dieus seigi ludaus! Sche mo el vegn neunavon!“

„Ussa teidla Catrina! Tia obligaziun eis ei de haver bien quita cul pupratsch, che Niessegner ha tarmess a ti en casa sur notg. Tractescha el sco sch'el fuss il divin Salvader sez. Ed aunc enzatgei, lai per l'amur de Diu buca schluppar ora enzatgei, che ti hagies in perschunier franzos en casa, ei savess adina dar glied, che san nuscher a ti ed al general cun far ô patarlas. Quescha tgieu sco la mort e lai vegnir negin en stiva, e lu vegn il temps bein a purtar sanadad e bien cussegl.“

„Seigies segirs, Segner pader, tut quei che vus scheis, vegn jeu a far conscienziusamein.“

Aunc in'urialuna stattan els ensemen sper il letg dil malsaun; P. Baseli legia ord siu brevier ils psalms de confiart per ils paupers malsaus e Catrina finescha cun gronda devoziun il rusari della tristezza. Buca ditg ed il perschunier tschontscha puspei claramain, che pader Baseli capescha plaid per plaid: „Ell'ei svanid'ord mes égls la buna giuvna culs égls plein compassiun e carezia. Ah, co ella ha tagliau cul cunti las cadeinas vid mes peis e mauns, e co ella mirava suenter tut cuntanza cura che jeu hai pudiu mitschar. Jeu sai buc emblidar quels bials égls blaus, schi blaus ed innocents sco igl azur dil tschiel steliu! — O, jeu stoi fugir, astgel gnanc pli mirar anavos per engraziar a mia liberatura. — El vegn, miu hentger ner, culs égls de giavel. — Ussa sundel jeu a metsch, quei uaul liberescha mei. — Oh sgarschur, ei sturneschan mes compogns; sche jeu savess mo gidar e murir per els. Co els pliran e bragian, jeu audel tochen si cheu. Ti bien Diu en tschiel, fai misericordia cun els, e smarschenta ils barbarics assassins. — Van buca leu ils paders dil convent cullas baras? — Eis ei pusseivel che quei pievel dir senza cor, — tgei ditgel jeu? Ei dat aunc buna glied, la buna matta culs égls blaus ed auters — co els bragian ussa, mond suenter ils paders, che contan psalms e canzuns de miert! — Misericordia vus dunna, cun in pauper fugitiv, liberei mei dalla mort. Oh, misericordia, misericordia. — Co quei latg fa bein, jeu sentel, jeu stoi buca murir, la buna matta culs égls blaus roga per mei. — Na, ei vulan mazzar mei, o hagies compassiun cun ina paupra mummetta, che spetga sil retuorn de siu sulet fegl.“ —

Mintga plaid dil malsaun va per cor al bien pader; el sa ussa tut. Tier las immensas plagas corporalas, ha quei bien giuven aunc ina, il schar encrescher per sia mumma. „O ti bien Diu, meina po ora tut en bein,“ roga P. Baseli plein pietad.

Fernand vegn ussa pli quiets e dorma aschi ruasseivlamein sc'in saun. Quei plai als dus vegliaders, che stattan aunc adina sper il létg fagend oraziun. Suentar in cuort e refrestgentont sien sededesta el e mira plein smarvegl sil pader, che tegn siu maun enten il siu. All'entschatta tut tumentaus entscheiv'el in raschienen confus, mo vegn lu pli e pli curaschus vesend el 4 égls aschi migeivels drizzai sin el: „Bien pader, vus esses segir cheu, per spitgar sin mia mort, o, ella vegn forse quella gada, e lu dat ei buca de mitschar pli. Sche mo jeu savess aunc far euzatgei dal bien, a quella dunna, che ha fatg cun mei ina schi bial'ovra de misericordia. Car pader, jeu sentel, jeu hai la mort en bucca. Con cuntents sund'jeu ussa de saver svidar miu cor, epi forse saver suandar mes cars camerats ch'han gia fatg il stentus viadi sur cuolm.“

„Mo buca tumi, miu bien giuven, vus essas en buns mauns e la mort havein nus era spuentau per quella gada. Mo curascha e speranza! En paucas jamnas vegnis vus puspei ad esser sauns e fermes. Nus lein haver tut quita per tgierp ed olma, vus essas menai da vies aunghel en ina buna casa. Mo svidei ora a mi vies cor, e vus vegnis a durmir pli lev e ruasseivel.“

„Con bugen, mo sa Niessegner era perdunar a mi, pertgei che negin auter che jeu ei la cuolpa, che mes camerats ein vegni mazzai! Ussa hai jeu spurlau il pli grev buordi giud miu cor!“

„Miu car giuven, negina tema, quei che vus carteis che seigi aschi sgar-scheivel ei negin puccau e duei buca stgirentar voss'olma. Na, cartei a mi: la cuolpa dil sgarscheivel cass ded oz, ei il giavel alcohol, che ha strubiau il tgau a quels umens, che han schiglioc buca adina cors aschi dirs. Cartei a mi, negina cuolpa croda sin vus. Ed ussa mo durmi ruasseivlamein, quei ei la megliera medischina. Damaun a sera de stgir vegn jeu puspei a visitar vus. Haigies negina tema. Buc'olma auter che quella buna dunna cheu ed jeu savein de vus, e nus vegnin a salvar quei misteri per nus; seigies mo ruasseivels e durmi bein.“

Cun quels plaids stat pader Baseli si de sia sutga, dat la buna notg e va giudora. El leva buca mulestar pli ditg il malsaun, ch'era aunc fetg fleivels. On pierti discuora el in mument cun la Catrina dat in per buns cussegls, epi va.

Vegnend ord casa sesaulzan ses égls pleins tier il bi tschiel stelluu. Ord igl uaul della Val Heisser rebatta il recent griu della tschuetta. Con bials e sereins ch'il tschiel ei questa notg, sco sch'ei vess dau negin malfatg cheu sin questa paupra tiaretta. Mond suenter claustra si ura el culs ss. paders della baselgia en fatscha dils bellezza cuolms de Medel e Mustér: „O bien Diu, ti ch'enconuschas tuts ils utschals, ed il majestus ruaus della notg, — — — — — pertgira po nossas olmas e fai grazia cun las olmas dils paupers defuncts;“ — perschuniers, metta el vitier e fa in fervent memento per els.

* * *

Pli bials e clars che mai ei il suleagl levas e derasa ussa siu migeivel cauld sur cuolms e vals, sur buns e schliats. Mo tgei ei quei ch'ils zenns claustrals pliran oz aschi comuentond tras la val? Els indicheschon oz al pievel la tresta mort e sepultura de plirs fideivels schuldaus franzos. Separai entras cuolms e vals, lunsch naven de mumma ed affons, de frars e soras, vegnan els satrai oz sin tratsch claustral en *ina* fossa. Senza ch'il pievel sappi levon ils paders satrar ils perschuniers ch'eran mess en bara en baselgia Nossadunna. Mo la finala er'ei tuttina serabitschau ensemen grond pievel; tgi per merveglias e tgi per pietus suffragi. Suenter messa de morts vegnan els purtai da fraters e paders ora sin santeri. Sigl ur della fossa comunabla ruaussan las baras spetgond sil davos salid. Havend benediu la fossa, semeina P. Baseli ch'era mo naven ded ier-sera vegnius 10 onns pli vegls, encunter la fuola e cloma viden el pievel cun seriusa e tremblonta vusch: „Cars vischins de Mustér! Oz stein nus sper las baras de sis paupers perschuniers, che la rabia e la pissiun dil pievel han mazzau. La pissiun humana ei l'assassina de quels paupers schuldaus. Tgei has ti fatg o pievel? Tschurventaus stoss ti esser staus, cura che ti has dau la frida mortala! Ha Niessegner buca cummandau de tener car il proxim, gie de tener car igl inimitg sco sesez? Cartei a mi aschi segir sco quei ch'jeu stundel cheu sigl ur de questa fossa, vegn il castitg de Diu ad esser da maneivel, gie, pli da maneivel che quei che vus carteis. Tegn endamen inagada per adina, car pievel, sturnir perschuniers ei in puccau che cloma en tschiel per vendetga. Il mal ei fatgs ed ei selai buca far auter che rugar nies misericordeivel Diu, ch'el laschi buca vegnir sur de nus nunsurportabel castitg. Mo teni endamen, tgei jeu hai detg oz: *il castitg vegn a vegnir!* Ed ussa lein dir ils tschun pugns per las paupras unfrendas. Enten num dil Bab e

Profundamein surprius stat il pievel en schenuglias e recitescha l'oraziun pils defuncts. Buc in égl che resta schetgs e sco ina refrestgentonta rugada roclan las larmas giu sin la fossa frestga. Essend satrai sut il Miserere dils paders, svaneschan els in suenter l'auter culla capuzza sur tgau en baselgia tier las viaspras de morts.

Aunc uriala resta il pievel sco fermaus sur fossa. Il pli ditg stat leu en quei liug de tristezza la Tina dil „Crap Tuf“. Ei era profund silenzi, sco ei sa esser mo sin santeri. Sulettamein ils pegns sur claustra ramuran sco in'orgla. Tina quétta d'udir ord quei ramurar la ragogna dils paupers perschuniers. En ella seregheglia in mal desperau e sch'enzatgi fuss aunc stau sin porta santeri, havess el udiu co ella plirava dad ault sur la foss'en: „Jeu, e negin auter ch'jeu, sundel la cuolpa de questa fossa. Havess jeu buca tuccau en ils perschuniers, oh, els vivessan aunc tuts. Mia ei la cuolpa la pli gronda cuolpa! Sundel jeu buca stada malprudenta? Pervia de mei, han sis umens, forsà babs de famiglia piars la veta! O con trest ei quei! Ei misericordia puccau? Ni eis ei buca mo staucompassiun e misericordia? —

— e la fin — — questa fossa! O, jeu paupra sventireivla assassina ch'jeu sundel. Pli grev ch'il cuolm Pazolla schai quei grond puccau sin mei. Perquei roghel jeu tei, o miu Diu, pren mei e lai viver il fugitiv.“ — —

Aunc urialla rest'ella sin fossa entochen ch'il frater caluster arriva e siarra la porta. Ella va, mo buc a casa. Tgi pudess era haver compassiun leu cun siu mal zuppau e levgiar siu cor? Ha buca pader Baseli demussau ier bien cor cun ils paupers sventirai? Co el ei sebess en schanuglias avon ils tirans e rugau per la veta de quels paupers schanis! Co el supplicava cun las larmas sin fatscha; il bien pader! Enstagl sememar giu el vitg, va ella ensi e stat en pign mument avon porta e supplichescha per il P. Baseli.

„In cass urghent?“ empiara frater Marvegla. P. Baseli havess bagesns d'in tec ruauss. El ei gie vegnius ier sera per da l'ina a casa! Tgi ei pomai schi malsaun en vischnaunca?“

„De miu saver negin; mo ventireivels quel che sa ira sur cuolm en da quels temps.“ Tina vegn zaco tut embrugliada, patertgond vid il giuven perschunier, ch'ella ha liberau: Mo buc el, giavischa siu cor buntadeivel.

Frater Marvegla continuescha: „Con vers ei il proverbii romontsch: temps d'uiara tut las leschas ein en bara! Giu vitg tschontschan la glied bialas da tei? Ti hagies gidau ils franzos, e quel che seigi fugius hagi de eugraziar a ti la veta, sch'el insumma seigi aunc enzanua en veta.“

„Gie e tschels 6 han d'engraziar a mi la mort,“ sburffa la Tina tut a bargend.“

„Mo na, seigies buca schi da bein; ti has gie mo vuliu far dil bien! Perquei seigies po ruasseivla.“

„Lessas buca far aschi bien e dumandar P. Baseli, sch'el vessi la buontad de tschintschar in per plaids cun mei?“

Las larmas els églis della Tina damognan quella gada il frater, schebi ch'el leva buca schar disturbar oz P. Baseli e schebi ch'el veva termess naven oz treis visetas, che levan medemamein haver el. Mond da clausur'en, tratga frater Marvegla: „Sedar giu sto quei bien Baseli cun mintga femna veglia. Ei fuss aunc auters paders cheu, aber adina la medema canzun: „Savess jeu tschintschar cul P. Baseli?“ Tgi sa tgei rest'aunc cheu della retratgadat claustrala? Jeu tegn che nies bien bab s. Sighisbert havessi giu pauc plascher d'in semigliont discipel. Memia buns ei il bien vegl e perquei sto el cuorer tudi, baul tscheu e baul leu, sco sch'el vess de far vischander per mintga casa en vischnaunca. Sch'jeu fuss avat Luregn, jeu less schon mirar ch'ei dess inagada uorden!“

Arrivaus tier la porta splunta frater Marvegla ina, duas, treis gadas avon che P. Baseli audi.

„Deo gratias“, tun'ei ussa neuadora. El arva e sesmervegla buca pauc, co P. Baseli era profundaus e soccupava oz cun tocca galla e curom tschuf, la meisa plena.

„O Dieus pertgiri popo. Vus vegnis speronza buca pér uss a vuler s'occupar cul mistregn de calger?“

„Ha ha, ha — —“ col bien vegl po rir da cor, „miu bien Gieri; quei cheu ei vaccas spagnolas per tei! E tuttina, savessas ti tut quei, che stat cheu sin quellas pials piertg, ti fusses loschs e cuntents de tiu lungatg romontsch! Il spért romontsch de tschentanners vargai stat cheu sin meisa. Brevs de marcau, statuts e perfin canzuns romontschas ord il 14avel, 15avel, 16avel e 17avel tschentaner. Jeu sai buca capir co biars de quels signurs e sabiuts romontschs san snegar lur bi lungatg mumma e sebetter ella bratscha al tudestg. Quei ei tradiment, oz gnanc drovan ei pli lur lungatg per vender e cumprar e tuttina stoi jeu sco nativ tudestg dir, ch'il romontsch seigi il pli bi lungatg dil mund entir! — Basta! Epi tgei levas, ni spetg'enzatgi sin mei?“

„Ei glei puspei cheu ora ina femna, che vul dispet haver tschintschau cun vus.

„La Catrina de Faltscharidas?“

„Na la Tina dil „Crap Tuf.“

„Ah, schia? La Tina? Tertgau hai jeu che quei vegni aunc oz.“

„Jeu hai nuota vuliu disturbar, mo ella ha fatg tondenavon e perfin bargiu, ch'jeu hai buca saviu far cun auter che clamar. Tgei sei pomai stau ier-sera, che vus essas mai vegni anavos? Pér da l'ina?“

„O ti femna veglia plein marveglias! Frater „Marvegilia“ fatg si cun pugn! Ei era inagada in frater portier ella claustra de s. Benedetg sil Monte Casino — — —“

„Calei, calei, quella praula giata miaula, hai jeu udiu tschiens gadas,“ e giudo sbargat' il paterlun!

Aschia era pader Baseli: Suentar dis trests e serius, sco quel ded ier e ded oz ha el adina in humor ded aur. „Mo buca piarder la ballanza,“ era sia devisa.

„Ed ussa tier la Tina. O ti paupra tupa Tina, spir cor e pauc giudeci“, tratg'el tier sesez mond ora sin porta.

„E tgei havess la Tina bugen?“

„Perdunei Segner pader, jeu vess bugen tschintschau in per plaids cun vus“.

„Moschepia, neu en tscheu,“ cun quels plaids mein'el la matta ella stanza d'audienza. Els prendan plaz in visavi l'auter.

„Schia Tina, co va ei adina?“

„Oh, Segner pader, ei va sco ins fa, quei haveis vus detg biaras gadas; jeu hai fatg in grond puccau e perquei va ei mal cun mei.“

„Dieunuardi Tina, ei para ussa buca ch'ei mondi schi mal cun tei, gronda e tafra e cotschna sc'ina rosa.“

„Mo en miu cor, Segner pader eis' ei vegniu umbriva. O, jeu vi esser sincera e confessar tut.“

Schend quels plaids sebett'ella enschanuglias e confessa cun las larmas els égls: „La culponta della gronda disgrazia ded ier, sundel jeu e mò jeu.“

„Tina, jeu creiel che ti seigies buca bein, ni tgei tratgas era pomai?“

„O tadlei tut! Ier, essend ils umens en noss'ustria, sundel *jeu* stada quella, che ha tagliau ils latschs per schar fugir ils perschuniers, e quei ei stau il motiv, pertgei ch'ils de Medel han lu sturniu quels ch'els han pudiu tier. Havess jeu buca tuccau en els, sche vivessan els aunc tuts. O co jeu sundel ussa cuntenza de haver spurlau giu de miu cor quei crap, che pasantava sco in cuolm.“

„Ti paupra tuppä, gie crei a mi, sche vuler far dil bien ei in puccau, sche has ti commess il pli grond. Seigies po ruasseivla pervia de quei ded ier; ei fuss iu gest tuttina, sche ti havessas era fatg nuot. Anzi, seigies cuntenza; aschia havein nus giu ier mo 6 enstagl 7 baras. Il siatavel ha de engraziar la veta a ti.“

„Gie, ei quei veramein aschia, Segner pader?“

„Aschia e buc auter, sch'jeu ditgell Sefantisescha po buc'en, muort in'ovra della misericordia. Gie, fussan tuts stai schi buns sco ti ier, lu havess ei dau neginas baras.“

„O co sundel jeu ussa cuntenza, ch'il saung de quels paupers renta buca vid mia detta; co dei jeu engraziar a vus per quest grond confiart?“

„Sas co, Tina? Cun esser adina aschi buna, era dacheudenvi cul permer carstgaun.“

P. Baseli leva si, e fa tschera ded ira.

„Bien engraziament, Dieus paghi e Nossadunna,“ di ussa Tina dend il maun ad el. „Lubi aunc ina damonda: Tgi sa tgei ch'igl ei era daventau cun quel ch'ha pudiu fugir; saveis vus nuot dad el?“

P. Baseli aveva spitgau sin quella damonda. „Ti buna Tina“, tratg'el tier sesez, „sche ti savessas quei che jeu sai, sche fussas ti la fin finala tuttina cuntenza cun tia ovra de misericordia.“

„Tina, per lez hagies po buca quita, el ei mitschaus l'emprema gada della mort, e metscha speronza era la secunda gada.“

„Dieus seigi ludaus! O co sund'jeu leda, saveis forse enzatgei pli detagliau sur dad el?“

„Interessescha quei tei aschi fetg?“

„Empau bein,“ fa la Tina da quei murtirau, „ei fuss de star mal, sch'il sulet ch'ha pudiu mitschar stuess la fin finala aunc tener leu.“ Sin quels plaid sbassa ella il tgau. P. Baseli sa sil mument buca tgei rispunder.

„Seigies ruasseivla pervia dil giuven perschunier, el ei en buns mauns e vegn a mitschar dalla mort.“ P. Baseli fa da novamein tschera ded ira. Mo la Tina sesa aunc adina e tuorna a dumandar: „Eis el forse cheu en claustra?“

„Na, el ei buc'en claustra, mo negin astga saver nua ch'el ei, pertgei che sas, aunc biars dils noss portan grond odi encunter ils franzos, e per quei duei el restar zuppaus entochen ch'el ei sauns e taffers dal tut. A ti scamondel jeu strentgamein de dir ad enzatgi, ch'il fugitiv seigi aunc en Mustér. Capiu?“

„Haveies po negina tema.“ Ed ussa rogh'ella aunc pli ferventamein ch'avon:
„Jeu gidass aschi bugen a mirar tier el e fagies tut quei che seschass.“

„Tina, tgei munta era tia stinadadad? Pertgei harregias era trasor de veser el? Creias buc'a mi ch'el seigi en buns mauns?“

Consolada, mo tuttina buca dal tut cuntenza e ruasseivla en siu cor, dat Tina il maun al Segner pader e va a casa.

* * *

La sera tard, cura che mo paucas cazzolas ardan en claustra sur il vitg Mustér, entscheiva per in la gronda e difficila lavur. P. Baseli, ch'era vegnius en quels dis per 10 onns pli vegls, till'en sia pellerina, pren il brevier sut bratsch e va encunter Faltscharidas. Il ruasseivel uclaun dado il casti de Chischlin cun sias 4 casas e 7 clavaus pareva de gia durmir la sien dils gests, cura ch'igl um della rassa nera, passa dadens il vitg si, per vegnir tier la casa il pli sisum encunter la Val Heiser. Ei pareva d'esser tut stizzau e gia a ruaus. Mo de mirar pli bein havess ins viu sbrinzlond tras las sdremas dils barcuns ina brausla glischetta. Sesend silla sava digl esch-casa mira la Catrina gia daditg a vegnend il P. Baseli. Essend quel ussa bunamein si sper la scala crap, vegn ella ord il stgir e va encunter ad el entochen giu tier la cantunada della casa.

„Beinvegni, reverendissim,“ di ella buca memia dadaul dend il maun a P. Baseli.

„Engraziel, engraziel, e co va ei oz cul pauper perschunier de Faltscharidas?“

„Per in bionton meglier che la notg vargada. El ha pudiu prender enzatgei ed ha durmiu in per uras. De quei trubistgem ha el tschintschau mo duas gadas. Ina gada eis ei stau encunter la damaun e l'autra ga suenter miezdi vi. El para uss'era bia pli ruasseivels. El vul trasò tschintshar cun mei; mo jeu capeschel mo quei ch'el sa mussar culs mauns e culla detta. Sche mo jeu savess in tec franzô!“

„Vus buna Catrina, la carezia proximala sa far capir senza lungatg.“ Cun quels plaids intrescha pader Baseli en stiva. Cun veseivel plascher stenda il malsaun il maun encunter el, per far cordial beinvegni. Vesper ora ves'el aunc malissim, sulettamein ils égls ein empau pli frestgs, pli vivs. „Seigies beinvegni: car pader, cun gronda malpazienzia hai jeu spitgau oz sin vossa viseta.“

„Buna sera, buna sera, e co va ei cugl um? vus pareis bia pli viscals; haveis saviu durmir e ruassar ora empau?“

„Engraziel, ei va bein cun mei, sundel per quella gada puspei a metsch. Jeu hai bein aunc dolurs; las plagas brischan, mo il saung cuorra puspei per las aveinas, ed jeu sentel era, che la febra tschessa ad in tschessar.“

„Mo sche Dieus seigi ludaus ed engraziaus, che nus havein pudiu salvar vus; quei ei nossa pli gronda legria. Possies vus en paucas jamnas esser restabili dal tut e turnar anavos tiels cars de casa!“

„Turnar anavos tiels cars de casa? Ah, fuss ei aunc aschia! Bab e soras ruaussan dapi onns sin santeri; treis frars ein curdai sil camp de battaglia.

Jeu sulets, bials e persuls sun mitschaus dalla mort, ed en in pign vitget savoiard buca lunsch dallas rivas dil lag de Ginevra stat mia cara casa paterna, bandunada de tuts, vita e mort'ora. Forsa han buns parents gia partiu praus e pastiras e priu possess dalla casa de mes vegls."

„Secomodei, miu bien giuven, inagada turnai a casa, vegnis vus cun plascher puspei a saver turnar sur fossa de vos cars defuncts. Il temps medeghescha era las pli profundas plagas e vus vegnis lu cun nova curascha a traficar sin ils praus de vos perdavons."

„Gliez ei aunc ina damonda, bien pader, pertgei star stundel jeu sulets sin questa tiara, jeu hai negin auter che mia mumma e sundel privaus da tuts fargliuns. Cartei a mi, car pader, negliu sin quest mund hai jeu gudiu tonta carezia e buontad, sco cheu amiez igl inimitg. Co sai jeu engraziar e remunerar tonta carezia?"

„Car giuven la carezia cuosta nuot. La pagaglia per la carezia enviers il permer carstgaun ei il sogn sentiment de haver fatg enzatgei dil bien. La carezia proximala ei ina vertid, che vegn insumma pagada per leusi sur las steilas."

„Finadin di de mia veta vegn jeu a patertgar vid Mustér e vid ils treis buns carstgauns, che han liberau mei dalla mort. Vegli Dieus po proteger Mustér e buca prender vendetga pil saung innocent de mes camerats. — Schei a quella dunna, che sesacrifichescha si per mei di e notg, ch'jeu engrazi ad ella da tut cor, senz'ella e senza l'autra schischess jeu oz leusi ella umbriva, della claustra. Ord il tun dils zenns plironts giud las tuors claustralas hai jeu udiu il bargir de mes camerats e de lur famiglias. Pertgei ha il Segner buca priu mei enstagl, dils sis babs de famiglia che vegnan mai a turnar a ca-lur?"

„Miu bien giuven, buca seprende ei en per la mort de vos camerads; quei ei stau la veglia de Diu, che ha clamau els tiella gronda armada, nua che negin inimitg po ventscher pli els"

„Bien engraziament per lur buntadeivels plaid; mo ussa hai jeu aunc enzatgei sil cor. Sco vus saveis hai jeu d'engraziar mia veta oravon tut alla feglia dell'ustria enta vitg. Ella ei stada l'emprema gidontra tiella liberaziun de mia veta. Perquei descha ei a mi d'era engraziar ad ella personalmein per sia bial'ovra de misericordia. Segner pader, lessas fors esser aschi buntadeivels e drizar ora miu giavisch a mia liberatura?"

„Cun plascher“, rispunda pader Baseli dend il tgau, „quei vi jeu far da cor bugen, era per motiv che quella giuvna ei la suletta enta vitg che plaida franzô. Ella ei stada zatgei onns a Lyon tier in aug ed ha cun quella caschun fatg buna encunaschientscha cun vies niebel lungatg.“

„Pusseivel?“ excloma Fernand, „lu capeschel jeu, pertgei ell'ha liberau mei; tgi che va en Frontscha vegn adina anavos cun simpatia per nossa nobla naziun. Ton meglier, lu ei sia viseta a mi dublamein preziosa. Tgei plascher d'astgar veser ad engraziar a mia liberatura!“

„Dieus seigi ludaus,“ fa ussa pader Baseli, „vus essas vegni enzaco pli viscals ed haveis era megliera colur. Haveis aunc grondas dolurs?“

„Mintgaton fa ei aunc bravamein mal, enqual plaga punscha, sco de catschar stilets.“

„Lai ver co ei stat oz.“ Cun quels plaids pren ussa il bien samaritan naven ina scrota suenter l'otra. Tscheu e leu tacc'ei aunc saung vidlunder; Il trer naven caschuna dolor. Mo il giuven perschunier ei pazients sc'in tschut e lai manevrar P. Baseli suenter plascher. Ord las plagas grondas tuorna il saung a digrar. Cun gronda capacitat ed encunaschientscha tuorn'el cun agid de Catrina a lavar ora las plagas cun aua frestga. Sin quei vegnan ellas danovamein unschidas cun il refrestgentond étg e ligiadas si cun tutt'attenziun. Ussa pren P. Baseli ord siu sac grond della rassa in cudisch e dat quel al malsaun, cussegliand d'encurir confiart lien, las uras ch'el sappi buca durmir. „In bien cudisch vala savens pli bia ch'in amitg, perquei legia e meditescha, aschi bein sco ti sas e pos.“

„Dieus paghi, per tut il bien che vus figeis cun mei; jeu meritass buca tonta carezia, ei encrescha mo a mi de buca saver remunerar tut il bien ch'ins fa cun mei.“

„Remunerar nuot, quei che nus fagein ei sco gia detg, nuot auter ch'obligaziun christiana, ed ussa miu bien stai ruasseivels ed emprova de durmir, gliez ei il capavel. „Cun quels plaids dat el il maun al malsaun e va. Giu sper igl esch semein'el aunc inaga entuorn e di mirond si sil malsaun: „Jeu tuornel en cuort.“

On zuler tschontscha el aunc in'uriala culla Catrina e dat de tuttas sorts buns cussegls: „Per l'emprema che ti laschies po buca vegnir sissu tgi che ti has en casa. Lu teidla Catrina, questa notg va a ruaus en combra sper la stiva. El ei aschi lunsch, che ti astgas durmir ruasseivlamein. Damaun survegnas ti aunc in'otra viseta!“

„Tgi era pomai?“ seglia la Catrina denteren, „negin carstgaun auter che nus duei saver dal fugitiv haveis vus gie sez detg e turnau a dir!“

„Schon endretg, mo il malsaun vul ad haver aschia, el vul engraziar personalmein alla Tina per sia bun'ovra de misericordia. Ti sas gie, che la Tina ha liberau el. Lezza vegn a vegnir damaun tier vus suenter miezdi vi e quei sco sch'ella vess da far ina commissiun. Pigl auter hagies buca pli bia quita; jeu vi schon dar scola ad ella, ch'ella raquenti a negin nies misteri. Aschia saveis vus duas ensemen haver bien quita cul pupratsch, sina-quei ch'el sappi gleiti lavar ed ira silmeins per la stiva entuorn.“

Leds e cuntents tuorna P. Baseli en sia cella, pertgei ch'oz aveva siu cor giu in clar e bi di. En profunda devoziun semett'el en schanuglias avon igl altar de Nossadunna ed ura: „Con gronds e Tutsavieivels eis Ti o miu Diu en Tia misericordia!“ — — —

L'otra damaun beinmarvegl, ch'era ina dumengia, leva la Tina gia cul tucrar de stizzar e va tiel pader. Malpazientamein spetga ella sper il confessional de P. Baseli. Plaunsiu vegn ella vitier. Tina va en confessional ed havend beingleiti giu spurlau ora ses pigns puccaus, damond'ella suenter

la confessiun: „Segner pader, co va ei cul giuven perschunier, sch'jeu astgel dumandar?

„Ah, eis ti Tina? Seigies po ruasseivla da quellas varts; cul perschunier va ei stupent, mintg'ura meglier e meglier. El ha schizun nuot encunter, sche ti fas ad el oz ina viseta. Anzi el less engraziar personalmein a sia liberatura; fai quei, igl ei ina bial'ovra de misericordia.“

„Bugen, Segner pader.“

„Mo per l'amur Diu, lai buc encorscher zatgi, che ti fetschies sut cozza visetas ad in franzos; ti sas bein avunda co la situaziun ei e tgei historias ch'ei dess ordlunder, sch'ei vegniess ora la minima caussa. Per gl'auter sas ti gie, che Niessegner ha cumandau de carezar era ils inimitgs. Va pia en pasch e fai pulit.“ Accompignada cun quella admoniziun, fa Tina sia devoziun e va lu giu casa.

Ils ses levan pér. Fertont ch'ella fa solver pertratga Tina, co sestaliar de saver vegnir ord casa oz suenter miezdi, senza ch'ils ses sminien enzatgei. Havend pinau il solver ed essend aunc negin per peis, va ella spertamein on gagliner, pren treis ovs frestgs ord igniv, metta lu quels en in encarden dil truchet grond della meisa; va spert giun tschaler, taglia giu in detg toc caschiel per ensolver, mo el medem temps dat ell'era vid il mignuc caura e tagl'ora in pulit triangel. Aunc buc avunda dat ella ussa vid la puolpa gronda. Era quella sto furnir ina talgia grossa. Udend ella aunc ussa a vegnend negin da scalas giu, va ella d'ina pintga port'ora en tschaler de vin, scava culs mauns en in cantun ed aulza lu ord la puorla ina butteglia vin. Cun quellas bunas buccadas, camin'ella sin cuschina, pren neunavon il canaster de truffels, zuglia lu quellas bunas caussas en ina tuaglia e metta quei tut giufuns il canaster. Sin quei va ella dabot on bargia de lenna cul canaster, pren ord in sac in brav bratsch laun'alva e cuviera giu cun quella la buna marena. Quei canaster lai ella on bargia sin ina cruna; pinaus tier bein e scoiauda per far ina commissiun. — La Tina era buca pér ded oz! — Vegnend lu ils dus frars e bab e mumma giudora, er'il solver gia pinaus sin meisa. La mumma tut smerveglia che la Tina ei puspei stada tiel pader. „Ti eis tuttina vegnida buna“, maneg'il frar grond.

Cheu paga la Tina anavos en uorden: „Mo fai beffas, ei savess forse aunc midar cun tei. En in temps d'uiara sco nus essan ussa, nua ch'ins ei buca mument segirs della veta ha ei num esser pinaus mintg'ura. Has capiu?“

„Cumpleina raschun,“ sustegn la mumma la Tina, „co sei per exempel iu cun ils paupers perschuniers, avon dus dis en veta ed oz en fossa. Tgi sa garantir, ch'ei mondi buc'era cun nus aschia? Ha P. Baseli buca detg: „Il saung de quels perschuniers vegn a clamar in di en tschiel per vendetga? O jeu hai en mei il presentiment ch'ei deti ina gronda disgrazia!“

„Cala uss tuttina cun tes presentiments della furtga,“ sgregna siu um, igl ustier dil „Crap Tuf“, ch'era ussa aunc vegnius neutier. Quels stoda

franzos dil Naucli laian ussa speronza star nus en perpeten ruaus. Ier-sera ô sur Disla han ils umens de Mustér e de Tujetsch ed ils de Medel fatg finis per adina cun quella razza de Cain. Ins ha sturniu els in suenter l'auter sco tgauns, e quei ei stau endretg. Ussa han ils franzos speronza buca pli merveglias de nus. Schon dertgiras e historias per quella razza digl uffiern. Sturni els, quei ei stau la megliera dertgira!“

„Ussa cala tuttina de better spida sin quels paupers schuldaus; ein els buc'era paupers carstgauns sco nus? Remarcabel nossa glied che ha schiglioc bien cor, ei ussa sco striunada. Stiarzas, cura che P. Baseli ha rugau cullas larmas els égls de po buca sturnir els, han ins perfin giu amogna de sturnir el, ed ier-sera cura che nies pader Dumeni ha turnau a rugar e mes avon de po buca sponder saung innocent, ha in runau naven el per la barba; sin quei ein ei i ora davos Mustér e mazzacrau ils paupers schanis, pir che sche ei fuss biestga e buca glied cun cor ed olma sco nus. Insumma nos umens han sedeportau, sco sch'ei fissan striunai dal talliter. Mo ils nuvs vegnan aunc in di a vegnir el petgen!“

„Ussa calei, calei mumma de far priedi gia bein marvegl,“ dian ils buoz, „vus capis dell'uiara tuttina in quex.“ — — —

La Tina quescha. En siu cor seregheglian da tuttas sorts sentiments. Empau raschun ha il bab era, la fin finala ein ils franzos nos inimitgs e tgi po saver, tgei ch'ei fuss daventau cun nus, sch'ei fissan vegni suren? Buca per nuot sedi ei: Temps d'uiara tut las leschas ein en bara! E tuttina, tgei empon era quels paupers crucis de perschuniers; han els veramein meritau la mort? — — — Ualvess! Dal reminent, ein ils franzos buna glied, jeu sai quei ord atgna esperienza. A Lyon tiegl aug han cussadents e vischins adina semussau visavi mei sco glied nobla e da bien cor. — — — Mo la fin de tuttas fins seigi nies inimitg il franzos ni il schuob, inimitg ei inimitg e nossa patria stuein nus defender. — — — E tuttina ha Niessegner cummandau de carezar era gl'inimitg.

Suenter messa gronda o s. Gions, spetga la Tina silla Catrina de Faltscharidas, sper la porta-santeri. Vegnend quella suenter esser stada sur logs de ses cars defuncts, neu encunter la Tina, smin'ella cuninagada pertgei che quella spetgi. „Catrina, teidla, jeu vegnel ual de cheu en cun tei, sche ti has nuot encunter.“

„Anzi, anzi Tina.“

Havend mirau anavos, sche negin vegni suenter ad ellas sils calcogns, entscheiva la Tina il raschieni ordinari sur dell'aura. Lu va ella cunninaga vi sin quei ch'ella leva.

„Catrina, jeu sundel stad'oz a prender penetienza tier P. Baseli, epi ha el detg a mi che quei perschunier ch'jeu hagi liberau lessi bugen engraziar a mi personalmein persuenter. Ti vegnas bein buc ad haver enzatgei encunter; ha il pader Baseli buca tratg en da quei?“

„Secapescha ch'el ha detg, ch'il malsaun giavischi de tschintschar cun tei.“ Mo per l'amur de Diu hagues po quita, che negin carstgaun vegni sissu enzatgei. Sas Tina, ei san dir e dar a ti dalla „franzosa“ sco ei vulan, la fin finala has ti giu la megliera idea de tuts; donn ch'ils auters han buc'era pudiu fugir e mitschar culla veta.

„Con leda sundel jeu, che silmeins ti e la mumma tenis cun mei! Il bab ils buozs ed era ils vischins san far nuot auter che dar a mi dalla „traditura“, dalla „franzosa“ e tracteschan mei, sco sch'ieu havess si corns. Quei han ins la finala cun far in'ovra de misericordia cul pauper concarstgaun.“

„Lai ual Tina, quei semida aunc in di, forse ch'els vegnan aunc a senriclar lur entira veta pil malfatg ch'els han comess.“ — — —

„Ussa teidla Catrina, per ch'ils nos sappien buca smiula e possien haver negin suspect de mia viseta, hai jeu pinau tier questa damaun in canaster laun'alva per bratar en cun tei encunter launa nera. Cun quella stgisa smina negin carstgaun, pertgei ch'ieu vegnel atgnamein ora tier tei. Tgei manegias da quei pertratg?“

„O ti stoda Tina, esser eis ti pli mala che liunga. Famusa stgisa! Bia launa nera hai jeu zuar buc, mo en quei cass sai jeu la fin finala, sch'ei sto esser aunc tunder miu burbaisch.“

„Catrina, jeu havess ussa gleiti emblidau de dumandar co ei mondi cul pauper perschunier?“

„Per lez hagues negina tema. Ei va meglier e meglier. Mo avon ch'el possi levar va ei aunc enzaconts dis! Pertratga, quella biestga schetga veva dau ad el culs peis, ch'ins veseva dapertut anavon ils fistitgs dellas guotas cun ala pil tgierp entuorn. Quei ei buc umens, mobein biestga de tirans. Mo Dieus seigi ludaus, el ei ametsch! Oz havev'el mo tschun plagas pli che culavan saung, tschellas semegliuran spert ina suenter l'autra.“

„O ti buna Catrina“, di ussa Tina tut commuentada, „il Segner vegn segir a remunerar tei per quell'ovra de misericordia; tgi sa tgi auter en vischnaunca havess fatga schi bien cun el. Igl ei segir la divina Providientscha, che ha menau el tier tei!“

„Mo tgi sa tgei jeu duevel era far auter? Far dil bien cun il pauper concarstgaun ei obligaziun de scadin!“

„Paterlond ein ellas serabitschadas tochen avon l'ustria dil „Tuf“. Leu pren la Tina comiau dalla Catrina e di, ch'ella vegni sco ch'ella hagi gentau e rugalau vi en cuschina.

Davos meisa er'ei oz tut quiet e ruasseivel encunter autras gadas, ch'ils umens fagevan adina politica e devan sur ils franzos giu. Els havevan udiu sin Cadruvi las novas, che general Menard tilli ensemen entiras truppas ora els cantuns primitivs per vegnir cun quellas suraneu e sutsi e prender vendetga pella terrada e pils perschuniers sturni. Perfin il bab ves'en, che la situaziun seigi ualti tresta. „Igl ei de spitgar buca bien“, havev'el sez stoviu dir siper ina partid'umens ora sin Cadruvi. Mo vulend el, che las femnas

vegnien buca sissu, ni semischeidien en da quellas caussas, ch'ellas cape-
schien in quex, vegn oz per exepziun fatg negina politica. Bunamein finida
la tschavera tilla la Tin'en, ch'ella hagi tschintschau culla Catrina de Faltscha-
ridas de brattar en empau laun'alva per nera. Perquei mondi ell'ora oz cun
in canaster suenter ch'ella hagi dau uorden en cuschina. Ils umens gnanc
fan stem dals plaids della Tina.

Essend tut en baselgia a viaspras, pren Tina siu canastret e va plaun-
siu vidora encunter Faltscharidas. Per schabetg entaup'ella buc'olma de car-
stgaun. La Catrina spitgava sin ella, sesend silla sava digl esch-casa. Empaue-
schanada targlina Tina d'intrar en stiva. In bufatg stausch de bein mane-
giada creanza e la Tina stat en stiva visavi il letg dil perschunier malsaun.
Igl emprem mument vegn ni in ni l'auter ora cul plaid. Il giuven, sc'in lenn
enta letg, vegn empau malruasseivels dalla sorpresa, mo la Tina stat cheu
cun siu canastret enta maun, sco sch'ei fuss de far ina commissiun. Intron-
pli datier dil létg, surstat ella empauet, essend ch'il giuven perschunier, ch'ella
veva liberau era strusch d'enconuscher e vesev'ora sc'in eccehomo. Schebi
che Tina ei danovamein muentada da compassiun, sche po ella tuttina buca
supprimer il pertratg, ch'in inimitg della tiara stetti en létg avon ella. Gl'em-
prem predominescha quei pertratg e perquei s'avonza Tina pli datier dil létg
cun ina certa reserva e luschezia; gie ella sesforza schizun de buca schar
encorscher, ch'ella hagi gronda compassiun cul malsaun. Quel aulza ses égl
en fatscha alla matta e tegn encunter ad ella siu maun, alvs sco'l lenziel.
Tina porscha il siu sco de salidar in jester e dat la buna sera per franzô.
Cun vusch fleivla e sco sch'el stuess sfurzar siado mintga plaid, engrazia el
per sia liberaziun ed exprima ultra de quei sia gronda ventira d'astgar en-
graziar oz personalmein per la veta a sia liberatura. Tina manegia, che la
cuolpa ch'el vivi aunc seigi buc ella. Il cletg hagi liberau el, ferton ch'ils
auters hagi la sfortuna ruinau. Ella seigi cuntenza e speri, ch'el metschi quella
ga dalla mort. Lu damond'ella il giuven suenter siu sesanflar e sche las do-
lurs sesminueschien empau. Il malsaun rispunda aschi bein sco ei va, mo
ord sia fatscha pallida mira la miseria. Tina enconuscha la situaziun ed ei
perquei seresolvida de far cuort.

„Signur“, di ella, „haveies mo curascha, stei ruasseivels e vus vegn-
is en cuort a vegnir neunavon en uorden; il pader Baseli, fetg versaus cun
malsauns, ha negina tema per vus; el ei ferm perschuadius, che vus sappies
bandunar il létg en 3—4 dis“.

Il malsaun aulza in techet il tgau e rispunda cun veseivel plascher e
plein speranza: „Cordial engraziament per vies grond confiart, mia giuvna!
Dieus benedeschi vossa bun'ovra de misericordia, che vus fageis cun vies
inimitg; negliu sil mund hai jeu zacu entupau tonta carezia e compassiun.
Cun quels plaids pren el aunc inagada il maun de Tina e betscha quel sco
enzenna d'engraziament. Tina vegn in tec cotschna pertgei ch'ell'era daditg
enneu buca pli endisada cun talas enzennas sentimentalas. Per trer alla cuorta

la viseta, aulza la Tina naven la tuaglia de siu canaster e metta sin meisa las caussas, ch'ella veva purtau pil malsaun. Mussond al giuven buccada per buccada ed alla fin era la butteglia, dat ella a Catrina la cuncina de dar mintgaton empau de quellas caussas al malsaun, essend che quei seigi tut rauba, che detti forza al tgierp e metti en pei ils spossai meglier che tutas triacas e tisanas de medeschinas“.

Detg quei, pren la Tina il canaster en bratsch, savonza al létg e di enzaconts plaids, de bein semirar tier. Lu porscha ella il maun e vul ira. Mo il giuven tegn il maun de Tina el siu tut tremblond, engrazia tut commuentaus e roga per ina ulteriura viseta. Duront quella supplica rocla ina larma ord igl ègl dil giuven sil maun de Tina. Quella senta la larma caulda, secotschnescha, retilla siu maun e s'avonza encunter gl'esch-stiva. Leu dat ella aunc in'egliada anavos schend, „jeu vi pia puspei turnar damaun,“ e giuado eis ella.

On zuler setschontschan Tina e Catrina aunc uriala. La finala sto Tina empermetter de puspei vegnir damaun; epi va ella da Faltscharidas en, sco sch'ei fuss schabigiau nuot. — — — —

* * *

Las tunas, ch'ils franzos tuornien in di per far vendetga cul pievel selvadi della Cadi fan la curella tras Mustér e buca mo femnas veglias survegnan la trembletga! Pign e grond tut che tema e trembla — e la cuolpa seigien mo ils de Medel. Tina e Catrina eran zaco pli ruasseivlas, essend che Fernand il perschunier calmava lur anguoschas, perschuadend ellas che la Frontscha seigi ina nobla naziun. Las visetas della Tina ô Faltscharidas continueschan ed ella pertratga buca pli, ch'ella fa pigl inimitg pli bia dil bien e cun tut'in'otra premura, che quei ch'ella veva practicau all'entschatta. Tgi che havess observau ella, havess stuiu encorscher la midada. Pensibla per muments e per muments confusa, era aber la Tina per ordinari zaco pli viscla — e pli sentimentala el tschintschar, far e demanar. Ord sia fatscha pli frestga, sbrinzlavan mintgaton in pèr égls plein fiug e pissiun. In di ha la mumma detg ad ella: „Tina, tgei has era pomai, che ti eis buca pli la medema?“ Sin quei ha la Tina rispundiu: „Mumma, jeu tegn che ti siemies, cun mei eis ei midau nuot de miu saver.“

Mo la medema era la Tina buca pli! Las visetas della sera a Faltscharidas, ils liungs discuors e las legras risadas, tut quei era enzennas silla via d'amicezia — ed amur.

Ei era puspei dumengia sera, 15 dis suenter l'emprema viseta de Tina a Faltscharidas. Mond da Sontget ora er'ei oz ad ella tut auter entuorn il cor, pli lev, pli serein, gie tondanavon midau ch'ins havess segir encurschiu quei giud sia fatscha, che flureva sc'ina flur striauna. Vegnend da Faltscharidas neuasi, tut trembl'ella dil presentiment. Ella va pli e pli plaun, cun ina certa tema el cor, de forza buc'anflar quei ch'ella encureva; de buc'anflar in cor plein carezia sco il siu. Vesend ella ussa la Catrina sin fenestra, survegn ella curascha e va bein asper entochen si casa. Cheu sesarva igl esch-stiva

ed enaquella po ella ver atras la sgrema, co siu reconvalescent stat sc'ina biala statua de marmor sin sè enta letg. Enaquella vegn ella cotschna sc'in burniu tochen sut ils cavegls en. „Tina, neu tuttina zacu en stiva, ch'el ei cheu e spetga schi vess sin tia viseta.“

„Pusseivel, spetg'el vess sin mei?“

„Mo gie, ti tuppa, neu tuttina neuaden zacu, fatg ira ha'l ussa avunda mei sin fenestra per mirar sche ti vegnies.“

O, con ventireivla ch'ella sesenta ussa. „Spitgau vess ha el sin mei?“ Cun quei nundescrivibel sentiment de ventira el cor intresch'ella en stiva. La Tina era tuttina buca secuglienada, pertgei che da tgei auter plaidan quels églis plein olma? Aunc pli che tier las davosas visetas eran els ussa segirs co ei stetti dad omisduas vards! Suenter haver mess giu siu canaster sin meisa, va ella si tier il létg dil malsaun e dat il maun al giuven. Quel, sur tutta mesira ventireivels, pren quei car manut e meina el si tier sias levzas. Tina lai plascher quest'enzenna de carezia ed engraziament e lubescha aunc suren, ch'el tegni sia manuta ina pintg'uriala en la sia. Remarcabel, gl'emprem mument anfla n'in ni l'auter il plaid. Suenter in cuort e penibel silenzi pren il giuven danovamein pil maun alla Tina e mirond plein carezia els églis ad ella entscheiv'el il raschieni: „Vus buna giuvna, co sai jeu engraziar e remunerar vus compleinamein sco liberatura de mia veta? Tuts ils dis de quella, e vegnes jeu 100 onns vegls, vegnel jeu buc'ad emblidar quei mument, nua che vossa buontad e carezia ha liberau mei dalla segira mort.“

„Quei drova negin engraziament, miu bien giuven, spindrar la veta ad in concarstgaun ei ina sontga obligaziun.“

„Mo lubi a mi la damonda, vus essas stada mia liberatura, Dieus remunereschi vus persuenter; mo pertgei haveis vus tier quella bial'ovra rut las cadeinas a mi igl emprem e buc als auters?“

La Tina senta bein e scoiauda nua che quella damonda vul tucrar. Ella sbassa ussa ils églis per buca schar encorscher, ch'ella ditgi ina manzegna. „O, quei mo per schabetg, vus eras gie sisum la retscha il pli de maneivel.“ Sin quella risposta lai il giuven dar il maun della Tina, ch'el teneva aunc adina en il sú.

„Mo vus matta, che haveis segiramein fatg tut vies pusseivel per liberar nus tuts, essas tuttina stada empau malprudenta, de liberar mei, il pli giuven igl emprem; havessas vus fatg il cuntrari e schau liber ils vegls gl'emprem, sche fussan pli ch'in e pli che dus stai ametsch. Jeu fuss bugen morts per in ni dus ded els.“

Sin quei era la Tina buca pinada. „O na, gest vus hai jeu vuliu liberar, vossa giuvna comparsa, cun la tema sin fatscha avon ina mort prematura, vos églis suppliconts han destadau en mei gronda compassiun per vus, e patertgond vid mia atgna giuventetgna, hai jeu tagliau gl'emprem a vus ils nauschs ligioms!“

Quels plaids veva ella detg tut disturbadamein, essend catschada si sc'in fiug. Ella strusch ughegia d'alzar ils égl's sil giuven, che sesprova ussa de star aunc pli si dretg enta létg. Havend capiu il senn dils davos plaids de Tina, pren el per la tiarza gada il manut della Tina en il siu e dat ina strocla a quel, sco per enzenna d'engraziament. Lur mauns brischan bunamein in en l'auter. Cheu di Fernand, mirond tut inamurau els égl's blaus della Tina: „Con ventireivels fuss jeu per l'entira veta, sch'jeu fussel segirs ch'ei fuss stau da vossa vard carezia per mei, che havess sfurzau vus tier quell'ovra.“

Tina ei uss tut en embrugl e cotscha sin arder. Ella rabetsch'ora buca plaid, aulza simplamein il tgau e mira profund els égl's al carezau de siu cor, ed encurschend en lezs bials égl's ners, aschi migeivels quei ch'ella encureva, sche dat ella semplamein in enzenna culs égl's e medemamein ina struclada al maun, che tegn il siu aschi ferm. Havend ussa il giuven capiu quest'enzenna, po el buca pli spitgar de far alla Tina la pli impurtonta damonda de sia veta: „Saveis carezar mei, cara giuvna, jeu che sundel in pauper perschunier franzos, bandunau e tut persuls sin puest mund?“

Larmins de legria selaian ver els égl's della Tina, ella sa far cheu nuot auter, che risponder affonil- e sinceramein: „Jeu carezel vus cun tut miu cor e cun tut mi'olma. Cartei a mi, vossa mort fuss era mia mort!“

Il bien malsau ei gl'emprem mument aschi commuentaus, ch'el sa buca tgei risponder. Cun ina profunda egliada d'engraziament mir'el sil crucifix vid la preit e di cun grond sentiment: „O miu bien Diu, co sai jeu era engraziar a Ti per tonta misericordia e carezia?“ Ed ussa crodan las larmas ord ses égl's e crodan sils mauns della Tina. Per in gienà reg'ei in sogn ruaus. Lur levzas queschan, mo ils cors tschontschan il pli profund e niebel lungatg de carezia! La Catrina, che veva fatg caltschiel vi sper la fenestra, sa buca tgei patertgar da quei penibel silenzi, e da quei tener ils mauns trasora ensemen, mo il pli fetg sto ella sesmervigliar sur dil giuven che bragia sc'in affon. Ed ussa tgei ha quei pomai de muntar? Ella vesa co Fernand tilla la Tina encunter siu pèz e co el betscha quella sil frunt. Mo aunc pli gross égl's spanegia ell'ussa si, vesend co la Tina lai daventar quei voluntariamein; gie, co ella sezza rispunda quell'enzenna de carezia cun in lev betsch.

„Tina, ussa eis ei lu avunda! Quei cheu entscheiva bi e bein, tgei tratgas era per l'amur de Diu, de bitschar in carstgaun jester nunenconuschent. Eis ord il moni, ni tgei ha quei era pomai de muntar?“

„Catrina, seigies po ruasseivla per via de quellas trapplas cheu! Quels franzos han cumpatg la disa d'engraziar per ina buna caussa cun in betsch, e per mussar ch'jeu hagi capiu tgei ch'el vegli dir, hai jeu era dau ina bu-netta ad el. Quei ei ussa bein buca zatgei extra?“

„Tina, Tina, seigies po precauta, cun umens e cunzun cun malsauns selai ei buca far termagls! Quei capeschas ti aunc buc; ord in'ezenna d'engraziament sa ei dar tut enzatgei auter. Vus essas aunc omisdus giuvens e cheu selai ei buca far termagls cul fiug! Seigies po adina prudenta da quellas vards!“

„Mo buca hagues tema.“ Tina veva puspei purtau in bien daguot vin Valtrina a Fernand. Catrina va per ina scadiola e dat schi ton sc'ina mesa ad el.

Suenter quei bien refrestg stattan Fernand e Tina aunc liung'uriala ensem. Il malsaun fa cuninagada la proposiziun de dir in l'auter daven ded ussa „ti“. La Tina ei cuntenza de quei e damonda suenter il num. „Co quei va bein ensem“, manegia Fernand, „Tina e Fernand, — co quei tuna bein!“

„Danunder eis ti atgnamein, miu car Fernand?“

„Mia patria ei lunsch naven dils cuolms grischuns. Ella schai leugiu demaneivel d'in bi lag, suttapeis d'ina biala rietscha de cuolms, che fan endamen vossa biala contrada. Buca dalunsch dils confins svizzers, ell'umbriva de gronds cuolms ei miu vitg natal. Leu spetgan sin mei mintga di ina buna veglietta, mia mumma — e praus dapi onns ora buca pli regulai e raccoltai. Ils auters cars de casa ein tuts morts, jeu sulets sun entras tia buna ovra mitschaus culla veta. A ti, cara Tina, hai jeu d'engraziar mia nova veta ed a ti duei quella pia esser sacrificada tut ils dis de mia veta! Jeu hai ina schi buna mumma. Mo tuttina hai jeu grev, essend ch'il Segner ha priu naven da mei avon varga dus onns il bab, e mes dus sulets frars ein morts sil camp de battaglia leugiu ell'Italia. Ed ussa stundel jeu persuls sil mund cun mia paupra mummetta. A ti, o cara Tina hai jeu d'engraziar che nossa veglia famiglia miera buc'ora dal tut. Ed ussa teidla Tina, mai en mia veta vegn jeu a tucrar en igl uaffen della mort! Jeu hai en quels paucs onns ch'jeu surveschel voluntariamein alla republica franzosa fatg atras memia bia miseries. Jeu vegnel mai pli a puder mirar els égls moribunds de babs e mummas ed affons innocents. Schi gleiti che mias forzas ein restauradas vegnel jeu a turnar a casa e mai pli bandunar miu car tschespet. Tina, vegnies ti lu cun mei sco fideivla consorta?“

„Fernand, il Segner vegn a menar ora tut en bein; cuosti tgei che vegli, jeu vegnel a suondar tei nua che ti vul“.

„O, co ti eis buna cun mei, Tina. Ussa ha mia veta puspei senn e valeta. Ussa cazeg'ei puspei de viver e de prender tut ord il maun de Diu, sco ei vegn. Il Segner vegn a benedir nus. Suenter la mal'aura eis ei aunc adina vegniu clar e bi sulegl.“

Aunc ditg sediscuoran els sur de lur avegnir. Plein speranza el cor, mo tuttina cun ina certa tema, ch'ei vegni aunc a dar biars combats avon che lur giavischs secompleneschien, empermetta la Tina de far oraziun en quella intenziun. Cun in cordial sin seveser era alla Catrina, tuorna la Tina enta vitg.

* * *

Ils paucs habitonts de Faltscharidas entschavevan gia a suspectar enza-tgei buca recli, essend che la Catrina leva mai schar passar enzatgi sur la sava de sia stiva. Ed er'ella per pintg'uriala buc a casa, sche vegnev'ei serrau igl esch-stiva culla clav. Als pli mals curdav'ei era si, ch'ella serrava las seras aschi baul ils barcuns, schebi ch'ins pudeva ver tras las sdremas de

quels, che la glisch de seiv ardeva aunc ditg viden ella notg. Gie, in giuvenaster ch'era staus ina sera enta vitg a mattauns, leva dispet haver viu in um ad end per la stiva entuorn! Mo in'autra caussa curdava si pli e pli fetg als de Sontget e Faltscharidas. Quei eran las visetas della Tina dil „Crap Tuf“, che quella fageva quasi mintga di alla Catrina. Treis gadas er'ella stada ora culla canastra vidda, per brattar en la laun'alva cun nera; pér la quarta gada eis ella vegnida a casa cun empau launa nera dil burbaisch. Al bab, che vegneva gleiti unfis cun quei cuorrer traso ô Faltscharidas, haveva ella detg vegnend culla launa: „Jeu stoì aunc turnar ora surdamaun inagada, pertgei la tgigisch nera della Catrina ei manid'ora ed ella ha aschia buca saviu tunder ella. — Ina buna stgisa vala bia e bunas stgisas veva la Tina adina; quei falleva mai. — — —

Il bien cor de pader Baseli, ils gronds quitaus della Catrina e la carezia della Tina vevan enteifer 15 dis fatg miracles cul pauper Fernand. Uss'er'ei gia dus dis ch'el savev'ira persuls entuorn en stiva, — mo quei deva pli gronds quitaus alla Catrina, che sch'el fuss aunc staus enta létg. Ella temeva che zatgi savessi ussa vegnir sissu bia pli tgunsch, ch'ella hagi enzatgi en casa e perquei serrav'ella igl esch-stiva bia pli savens culla clav. Gie, sch'ella mava mo tochen on cuschina, sche deva ella ina manada la clav.

Fernand era revegnius stupent. Las plagas eran semigliuradas. Il bien vin vegl de Valtrina, puolpa e mignuc caura vevan dau al compogn novas forzas e perfin empau colur. Il quart di ch'el era levaus, mav'el gia malpazientamein da stiva sidengiu cun ferm pass, sc'in general.

„Ussa eis ei gia, dus dis, ch'jeu hai buca viu pli mia Tina. Eis ei forse schabegiau enzatgei cun ella?“ Schebi che la Catrina haveva scumandau seriusamein de mirar orda finiastra, po el buca seretener de dar in'egliada de temps en temps encunter s. Placi enasi. „Ella vegn, ella vegn, Dieus seigi ludaus.“ Veramein vegneva la Tina cun enzatgei sut bratsch dado s. Placi e neu da Faltscharidas si. En quei interval sefa Fernand si, ton sco el po, per saver semussar alla Tina sco um fatg. El nua si tut ils nuvs de siu tschiep de militer, sestenda e catsch'ora il pèz, aulz'il tgau ad ault, sc'in schuldau en posiziun avon igl offizier. „La Tina vegn aunc a far égls gross, cura ch'ella vesa mei l'emprema gada ord létg e schi ferm sin comba“, tratg'el mond sc'in giuven recrut da stiva sidengiu. Enaquella sesarva igl esch-stiva e la Tina dat dad esch en tut a buffond dagl ir ch'ell'er'ida.

„Jesas, Fernand, co ti eis gronds e bials, co ti eis serefatgs aschi dabot e vesas ora schi bein. Ametsch per adinal“

Cun quels plaids cuora la Tina da stiva si encunter Fernand. Lez, stend en posiziun sc'in general, selai carinamein giu encunter la pintga, pren il carin tgauet cun quels égls schi blaus sco'l lag alpin denter ses maghers maunets, strenscha quel encunter siu pèz e betscha ad ella sils bials égls e sigl innocent e serein frunt. Mo udend ussa ils pass della Catrina, che

vegneva ord cuschina per vegnir en stiva, ston ei spert in ord l'auter, pertgei che la Catrina era recenta encunter tuts murems e carezems en sia casa, e veseva nuota bugen, che la Tina era ton en ca-sia. La bunatscha carteva ch'ei savessi dar in'amicezia ord lunder, e quei lev'ella dispet buc'ad haver. Ella tertgava tier sesezza: „Il Fernand sa esser in aschi bien giuven sco el vul, la fin finala eis el mo in toc schuldau franzos, in jester senza patria, in persul, ed in um aschia vala mai e pli mai la reha matta persula digl ustier dil „Crap Tuf“. Per quella ein auters pinai, cun casa, praus e clavaus“. Cun quels pertratgs contempla ella uss'il giuven pèr, che paterlava sco ventireivels affons el sulegl primavaun ch'empleneva la stiva.

„Ei massan la fin finala tuttina bein ensemen, quels dus cars e buns carstgauns,“ mida tuttenina la Catrina sias ideas, vesend las égliadas inamuradas ch'ils dus devan in a l'auter. — — Ussa vesa la Catrina clar! „Gest aschia hai jeu mirau els égls a miu car Francestg, Dieus fetschi grazia cun si'olma, gie, aunc quella sera avon ch'el ei sedisgraziaus sin la catscha de camutschs!“

„Tina, ussa sai jeu pertgei ti fas tontas visetas alla Catrina de Faltscharidas. Ti pér a neu cotschna, ussa eis ei memia tard de zuppar vi la caussa. Jeu capeschel ussa bein avunda vossas égliadas inamuradas; jeu capeschel memia bein quei lungatg dils égls. Jeu sundel era stada inagada giuvna e ventireivla; possi ira meglier cun vus che cun mei.“

„Catrina perdunas a mi, ch'jeu hai adina simulau e teniu tschelau avon tei mia gronda carezia per il pauper toc, gia dall'entschatt'enneu?“

„Mo ti stoda Tina, ussa vesel jeu, o tschoca ch'jeu erel! Perquei tontas visetas pervia della launa nera; perquei has ti schon purtau duas gadas vin e bunas buccadas, perquei sefitéms sco de firau! O con tuppa ch'jeu sun stada de buca ver en quei. Ha, ha, ti Tina eis buca macorta; na, ti sappies encurir ora enta vitg; mo ussa enconuschel jeu tei da rudien: ti eis aunc bia pli mala che biala. Ussa capeschel jeu tut, sch'jeu pertratgel in tec ana vos, quels carsinems de compassiun, quella moda d'engraziar cun in betsch, ecetera, ecetera; tut ensemen ei stau nuot auter che murem. Tina, Tina, ti cugliunas buca mei pli!“

„Buca sevila, Catrina, nus havein mai fatg enzatgei dil schliet e tia casa ei schubra de tutta macla. Quei che ti vesas pér ussa, ei tut vegniu senza nossa cuolpa. Igl ei buca puccau, il Segner ha menau nus ensemen; gliez ha perfin pader Baseli detg ier-sera a mi. El sa tut ed ha sco jeu la speranza, ch'ei mondi aunc ora tut en bein.“

„Tina, jeu sundel tuttavia buca scuida sin tia gronda ventira, possies ti haver pli grond cletg e pli liunga ventira che jeu. E tgei manegian ils tes de quei, Tina, buca fai il quen senz'igl ustier!“

„La mumma sa tut, ella ei buca stada cuntenza gl'emprem, mo ussa ha ella nuot encunter, la cara mumma vul gie mo mia ventira. Al bab havein

Cuolm grischun

nus aunc buca ughiau de revelar la caussa. Leu sto nies bien pader Baseli gidar, pertgei ti sas bein avunda che nies bab ei il pli grond inimitg dils franzos.“

„Lein haver speronza ch'ei mondi tut en uorden, vegli il Segner benedir vus“. Cun quels plaids tuorna la Catrina on cuschina, per schar star il ventireivel pèr persuls. La Tina ei cuntenza sc'in'olma. Schi gronds e bials aveva siu Fernand mai pariu ad ella. Co el'era bials en sia mondura! Sias grossas nialas neras giu el frunt, quels égl's ners plein fiug e ventira, tgei dev'ei per ella pli bi e pli car sin quest mund?

Sclari dal bien sulegl primavaun, maun en maun sin in baun encunter la preit-stiva, sesan els oz pli liung ch'antruras e sediscuoran sco affonts innocents, ch'enconuschan buc aunc la sventira, sur de lur bi e ventireivel avegnir. „Mo aunc otg dis, mia cara buna Tina,“ di el mirond els égl's e mettend siu magher maun entuorn culiez ad ella, „mo aunc otg dis epi mein nus ensemen, sco'ls dus pli ventireivels carstgauns sur cuolms e vals en mia cara patria. Leu vegn jeu a drizzar en in paradis sin tiara. En nossa veglia, biala casa vegn ad intrar nova veta. Ensemen vegnin nus ad arar e semnar, e far las bialas lavurs dil funs, ensemen a parter ventira e sventira. O co vegn mia cara mumma a mirar cun plascher sin sia nova feglia e benedir nos cars affons, ils descendents de nossa veglia schlatteina. Sche mo ella viva aunc, la buna mumma!“ Al bien Fernand, in bien affon savoiard, vegnan ils larmins patertgond el vid il plascher, che sia mumma vegn ad haver cun sia cara spusa. La Tina, che senteva tutta dolor cun el, po ussa buca se-retener pli, embratscha siu car Fernand e betscha naven las larmas giud sia fatscha. Sesentend el ussa pli che ventireivels, de haver enflau in'aschi fideivla e bun'olma, sco consorta per sia veta, stensch'el ferm en quei sentiment de sublima ventira la Tina encunter siu cor. Enaquella seglia la Catrina dad esch en e cloma plein tema e sgarschur: „Ils franzos vegnan, ils franzos vegnan!“ Sc'in cametg sparta quei griu plein tema ils dus ventireivels. Il maun della Tina, che ruassava aunc adina en quel de Fernand, entscheiv'a tremblar, e sco sch'ella temess per siu car perschunier, setegn ella ferm vida quel.

„Buca temei, mias bunas femnas, la Frontscha ei ina nobla naziun ed ha era cor, ella vegn mai a prender sanguinusa vendetga, schebi ch'ella havess il dretg de far quei per justia enviers mes camerats.“

„Ei vegnan, ei vegnan a prender vendetga! La Beera ei vegnida cullas novas. General Menard marschi cun 5000 umens dalla Surselva siden, mintga vischnaunca vegni sbursada ora dal tuttafatg. Quels de cheu giu seigien aunc cuntents aschia, sche mo ei vegni buca barschau e mazzau. Cun nus vegn ei ad ir mender, tut che tgisi Mustér per la fueina della revolta e dil mazzament dils perschuniers. La schuldada duei haver detg, sch'els vegnien tochen Mustér quella gada, sche vegni buca crap pli a restar in sin l'auter. Els greschien e pretendien nauscha e sanguinusa vendetga da lur officiers encunter Mustér e ses selvadis e barbarics habitonts! OTi bien Diu, po pertgira nus da saung, sventiras e disgrazias!“

La Tina tut trembla dall'anguoscha dil far che la Catrina fa e setegn ussa aunc pli ferm vid siu Fernand. Quel emprova de quietar las duas temetadas. „Po buca hagues tonta tema, jeu empermettel a vus sontgamein de far tut miu pusseivel per spindrar Mustér, la claustra, e la veta dils habitonts. Per amur de vus e pil bien che vus haveis fatg cun mei vegn jeu ad urbir ora grazia per Mustér.“

„Jeu tem, jeu tem, ch'ei vegni ad ir mal cun nus; ha pader Baseli buca detg sc'in profet si sur fossa dils perschuniers: Il saung de quels innocents vegn a clamar en tschiel per vendetga! O Segner fai po misericordia cun nus paupers pucconts e tegn po naven da nus uiarras, saung e miseria!“

„Catrina, fai per l'amur de Diu buca aschia, miu car Fernand vegn a tener naven da nus tutta sventira. Ha el buca gest detg, ch'ils franzos seigien in pievel niebel e ch'el vegni a rugar per nus?“

„Tina, Tina, jeu sai mai emblidar quei che miu bien bab p. m., ch'era staus da giuven en survetschs jasters scheva adina a nus: „Tems d'uiarra tuttas leschas ein en bara.“

Suenter haver discuriu aunc in'uriala sur la situaziun, vegnan ellas perina che Fernand stoppi restar zuppaus entochen ch'ins drovi el, ni sch'ei seigi buca de basegns, entochen ch'ils franzos seigien puspei setratgs naven da Mustér. La fatscha rienta e la buna luna de Fernand han la fin finala pudiu quietar e consolar las femnas, ch'eran plein temas ed anguoschas pervia dellas nualas della Beera.

„Tadlei ussa co nus lein far: Ti Tina vas a casa e miras de vegnir sissu scoiauda tgei che cuorra e passa; lu laias ti saver mei mintgamai tut, sina-quei ch'jeu seigi adina al current e sappi patertgar suenter bein e scoiauda, tgei pegliar a mauns per liberar Mustér e surtut Faltscharidas da saung e flommas e da tuttas miserias.“

Avon ch'ir in ord l'auter, empermettan els de far tut sforz de liberar Mustér e cuosti tgei che vegli. Cun curascha tuorna sinaquei la Tina enta vitg e la Catrina vid sias lavurs en casa.

* * *

El vitg Mustér er'oz pils 4 de matg, ina sonda, grond disturbi; in sgar-schentu tschintschar e tener cusseida sur dellas pli recentas novas, che la dunna Beer era vegnida sutsi cun tut. Las tschontschas, ch'ils franzos seigien gia vargai si il marcau de Glion ed hagien el senn de vegnir senza retegn entochen Mustér per prender gesta e nauscha vendetga encunter ils nos, veva effectua el vitg sc'in cametg ord tschiel serein. Tgi smaladeva, tgi bargeva. Totala confusiu. „Ils franzos vegnan, ils franzos vegnan“ tunav'ei d'ina streglia en l'autra e quei griu emplenava las casas dils ruasseivels vischins cun tema e sgarschur. Il signur landrecht de Castelberg, in um vegl en ses varga otgont'onns ei vegnius enta vitg, e recammonda als vischins, che dumandavan el per cussegl tgei pegliar a mauns, de po prender ensemen empau maglias e tut il custeivel e fugir sils mises. Surtut femnas ed affons

dueigien ins mirar de metter en segirezia. Il cussegl dil signur landrechter anfla generala suatientscha. En mintga casa vegnan ils blahs ed ils ponns pri neunavon ed ei vegn zugliau en il pli necessari, victualias e resti, daners ed autras caussas de valeta, per ch'ins seigi pinaus en cass ch'ei vegni schliatas novas da sutensi. Aunc questa sera lai il landrechter clamar il cussegl d'uiarra per secusseglia tgei pegliar a mauns per liberar Mustér e la claustra. Seradunai en casa cumin, fan ins clamar ultra dils signurs de vitg aunc pader Baseli, il scharschau Beer, la dunna Peker, ch'era ina nativa franzosa e la dunschala de Castelberg, feglia dil signur landrechter. Ditg e liung vegn ei secussegliau sur la greva questium. La finala vegn ins perina, de termetter encunter alla armada franzosa ina delegaziun, che supplichescha il commandant franzos de buca berschar e mazzar. Ad ina indemnizaziun pecuniara dueigien els vegnir encunter e seigi quella aunc aschi aulta sco ella vegli. Semetter encunter in'armada bein organisada de 5000 umens plena de vendetga, fussi ina caussa ortga tochen leuô. Per questa greva missiun ha il cussegl elegiu ina delegaziun de treis persunas, che savevan plidar bein franzos e che havevan insumma adina giu, era en lur veta privata, bunas relaziuns culs franzos. Quella commissiun consista ord duas femnas, la dunschala de Castelberg, la dunna Peker ed il scherschau Beer. Avon che la commissiun mondi naven de Mustér supplichescha pader Baseli de spitgar e prender cun els ina brev. Las tractandas eran buca finidas aunc, che pader Baseli s'absenta. El va quei ch'el po sin sia cella, pren ord scaffa in tschec toc pupi per diever d'ina brev, zuppa quel sut siu scapulier en e camina quei ch'el po, ora encunter Faltscharidas. Tut a buffond vegn il bien vegl en stiva della Catrina, la quala sesmerveglia buca pauc, mussond pader Baseli d'ira giudora, sinaquei ch'el sappi tschintschar persuls cul perschunier.

Fernand seseva sin ina sutga in tec naven dalla finiastra e contemplava il suleagl che mava ual da rendiu. El ei buca pauc surstaus, che pader Baseli viseta oz el da clar e bi di. Tgi sa tgei quei ha de muntar? Strusch dumignond ora ils plaids, dagl ira ch'el er'ius, fa ussa pader Baseli siper el, prendend sut siu scapulier ora pupi e tenta: „Miu bien Fernand, gida ti nus, schiglioc essan nus tuts dalla mort. Tes camerats seigien sin via encunter Mustér per far vendetga encunter nus, ils assassins de tes compogns. Tut nossas empermischuns, che nus vegnin a far entras nossa delegaziun tier il general vegnan ad effectuar nuot, sche ti statta buc en per nus e e mettas buca giu ina brev enten la quala ti rogas per perdun per tes inimitgs. Mo entras quei vegnin nus ad haver success cun nossas supplicas tier il commando dellas truppas franzosas, che s'approximeschan cun mintga ura pli e pli datier da Mustér.“

„Segner pader, vus haveis giu in oreifer pertratg de vegnir ora tier mei. Mes plaids vegnan segir ad haver in bien effect, pertgei jeu enconuschel general Menard personalmein. Jeu hai gie liberau el dalla mort ella battaglia

de Marengo ell'Italia. El vegn segir a conceder nossa supplica, sco per engraziament, ch'jeu hai liberau ad el inagada la veta."

Sco sche pader Baseli havess giu ina visiun sesclarescha sia fatscha rubigliada dals quitaus. Culs mauns a Diu alzai e plein speranza mira el igl emprem sin Fernand e suenter da finiastr'ora vi encunter il sumfil de Garveras, nua ch'il sulegl della sera mond da rendiu bitschava cun ses davos radis la pézza dils cuolms.

„Scriva, scriva dabot miu car Fernand, quella brev vegn aunc oz purtada tochen giu Trun. Ei fa prescha!"

Fernand lai buca dir duas gadas e ferton che pader Baseli ura il psalm d'engraziament en fatscha als cuolms sursilvans, scriva il perschunier per grazia per ses inimitgs.

Pader Baseli pren ora siu brevier ed ura:

Tier Tei o Diu lein nus fugir,

Ti pos gidar,

O lai nus buc pirir

E veglias nus gidar . . .

Havend Fernand finiu a scriver sia brev, lev'el si da sia sutga e legia avon a pader Baseli:

Mustér, ils 4 de matg 1799.

Illuster Signur General Menard,
Commandant dil III e IV regiment dellas armadas franzosas en
Svizzera.

Il suttascret, Vies amitg personal e camerad d'uiarra sils camps de battaglia ell'Italia, roga per grazia pils paupers habitonts de Mustér, ils quals han negina cuolpa dil sgarscheivel mazzament dils perschuniers. Jeu che sun vegnius liberaus dalla medema sort de mes camerats entras ina buna persuna dil vitg e che sundel mitschhaus culla veta entras la misericordeivla carezia d'ina femna ed entras la buontad ed il bien agid d'in pader della venerabla claustra de Mustér, jeu roghel Vus, Signur General, per grazia e manteniment dil vitg Mustér e contuorn. Las biaras larmas de ricla e compassiun, ch'ein curdadas sin las fossas de mes cars camerats ein in clar mussament, che quei bien e ruasseivel pievel montagnard leva buca la mort dils nos. Quei grond malfatg ei daven-taus sulettamein per motiv, ch'il vin ha tschurventau il tgau a quels che duevan menar nus avon dertgira d'uiarra a Trun. Muort la cuolpa de quels paucs culpons vegnis Vus, miu stimau e niebel General, buc a vuler prender da quei pievel ils dus sulets beins ch'el posseda aunc: la veta ed il tèt看. Tuts auters giavischs vegnan els a complenir. Rugond per migeivladad e perdun, enstagl d'ina strentga e per part meritada vendetga, regordel jeu Sia Eccellenza della sera avon Marengo, nua ch'jeu hai liberau Sia Eccellenza ord ils mauns della mort, cun metter mia veta en il pli grond prighel.

Sperond d'anflar suatientscha tier Vies niebel cor, salidel restond
Vies survitscheivel e fideivel schuldau

Fernand de la Croix.

„Miu bien Fernand, tia brev vegn a spindrar nus tuts. Admirablas ein las vias dil Segner, el ha segir menau tei tier nus sco aunghel della pasch. Dieus paghi tei per tiu bien agid. Jeu stoi ira dabot per surdar questa brev alla delegaziun, ti stai mo aunc cheu zuppaus, entochen che tes camerats ein a Mustér e lu, car Fernand, vegnas ti danovamein a star en per nus?“

„Cun mia veta vegn jeu a luvrar per vus, quei ei mia sontga obligaziun per la bun'ovra che vus haveis fatg a mi.“ Mond pader Baseli giudora cloma Fernand aunc suenter: „In salid alla Tina, sche vus veseis ella oz.“

„Bugen, bugen“, di pader Baseli, mond ch'el bunamein perdeva ils calzers viden encunter Vitg. Essend endadens Sontget ves'el la commissiun, che spitgava sin el giu Davos-Mustér sper la geina che meina sin claustra. La delegaziun sesmervegla buca pauc, che pader Baseli vegn da Sontget en, enstagl da claustra giu. Els prendan la brev ed havend prescha emblidan els de dumandar daco ch'el vegni da cheu en!

P. Baseli cammonda de surdar questa brev serrada al general. Quella vegni a prestar ad els il meglier survetsch. Havend aunc spert dau in pèr buns cussegls semeina el da vitg en enstagl ir directamein sin claustra. Enamiez il vitg entaupia el la Tina che mava per aua, e drez'ora il salid mettend vitier, ch'ussa stoppien els treis setener ensemen pir che mai. „Tina, aunc paucs dis e ti audas adina a tiu Fernand. El vegn a liberar nies Mustér. Ei quei fatg, sche vegn il bab segir ad haver nuot encunter vossa maridaglia. En tutta cass ei il pader Baseli aunc adina cheu. Buna notg Tina, seigies po ruasseivla, ei vegn ad ir ora tut en bein.“

Cul sentiment de haver fatg oz ina bun'ovra per siu car Mustér, retuorna il bien pader cun cor levgiu en sia cella de pasch e ventira.

* * *

Aunc quella sera vegn la delegaziun de Mustér retscharta dal general Menard, che veva priu quater el „Hof“ a Trun.

La bial'entschatta para il general de far stem nuotzun sin las supplicas della delegaziun. Gie, el fa aschizun la smanatscha terribla, che saung sappi vegnir pagaus mo cun saung. Alla dunschala de Castelberg crod'ei gleiti si, che la dunna Peker ed il scherschau Beer luvravan buca cun ton fiug per liberar Mustér. Quels dus han simplamein porschiu vi las brevs al general, senza star en la minima caussa per ils vischins de Mustér. Gie, vegnend il general neunavon cun la greva tgisa, che sturnir paupers perschuniers seigi il pli grond malfatg en in'uiarra, dattan la dunna Peker ed il scherschau Beer perfin il tgau e consentan, enstagl defender Mustér e mussar la pintga cuolpa, che la vischnaunca sco tala hagi vid quei malfatg. Essend la dunschala de Castelberg en ina tala situaziun, bandunada dals dus auters

commembers della delegaziun, sebett'ella en schenuglias avon il general e raquenta sinceramein il curriu e passau cun star en per Mustér, sco buna patriota. Havend finiu sia defensiun till'ella neudora la brev, che pader Baseli haveva dau, e vid la quala ils auters dus gnanc patertgavan. Havend il general legiu quella, semida sia strentga fatscha endirida en tontas battaglias e tras la dira crusta sefa in'anetga migeivladad valer. El ei tut commuentaus sur dil cuntegn della brev, camonda alla dunschala de star si, e di lu encunter quella: „Vossas supplicas, stimada giuvna, e la brev de miu car camerat d'uiarra, che vus haveis porschiu a mi, han decidiu en miu intern il combat denter buontad e giustia. Mei oz ruasseivlamein a ca-vossa e schei als vos de Mustér, ch'els deigien esser ruasseivels. Ei vegni buc a vegnir barschau e mazzau. Quella gada vi jeu schar reger buontad per giustia. Arrivaus damaun a Mustér vegn jeu mez a dictar, tgei che mintga vischnaunca ha de pagar perquei ch'els ein serebelai. Vus essas relaschai, mei senza tema a ca-vossa. La Frontscha vegn damaun a semussar sco nobla naziun, nua ch'ella vess il dretg ded esser strentga derschadra. La delegaziun ei relaschada!“

Cun quels plaids muoss'el als delegai de s'absentar, pertgei ch'el aveva aunc de rugalar oz bia fatschentas.

Enstagl che la delegaziun fuss turnada ensi aunc quella sera ensemen, declaran dunna Peker e scherschau Beer, ch'els tuornien oz buca pli a Mustér. Tut rugar e supplicar da dunschala de Castelberg gida nuot. La fin finala sedecid'ella de turnar tut persula cullas bunas novas a casa. Perquei semett'ella ual sin via, va bein asper ed arriva allas 11 della notg a Mustér. Igl intent dils dus auters delegai de restar leu quella sera era tut in auter. Aunc quella sera han els giugau ina miserabla rola de traditurs e manizau en la broda per Mustér. La mala dunna Peker, de naschientscha ina franzosa, carteva che l'ura de prender vendetga per siu um seigi arrivada. Lez era numnadamein vegnius mez vi avon in meins, perquei ch'el veva duront l'emprema campagna tscheladamein teniu culs franzos e schau vegnir tier a quels sin vias zuppadas, nizeivlas novas ed orientaziuns sur dellas operaziuns della truppa austriaca. Quei mistregn de spiun haveva custau ad el la veta, e sia dunna, che veva era buca la detta schubra en quella fatschenta, leva nezegiar oz la caschun de stigar si officiers e schuldada encunter ils vischins de Mustér.

Era il Beer, ch'era staus avon onns en survetschs jasters en Frontscha e vegnius a casa cun in bi daner, teneva pli fetg culs franzos, che cun ils romontschs. El leva buca direct il mal de ses vischins, mo entras sia tschatschra en conversiun cun officiers e schuldada, ha el malegiau ora aunc pli sgarscheivel la mazzacra dils perschuniers franzos. Mo il meglier ha la Peker operau quella sera. Sco ina veritabla mulesiera va ella dad um tier um e descriva sin sgarscheivla moda e maniera, co siu um, in amitg della Frontscha, seigi vegnius strunglaus sc'in tgaun vid la furtga. Mo il pli bein raquent'ella co lur camerats, ils perschuniers, seigien vegni fatgs giu sco tonts

marters. Cun quei stighem e sufflem ha ella destedau fèl e gretta ell'armada franzosa encunter Mustér, che sempossi de tut!

Havend quels dus traditurs giu sin tala maniera il maun ella pasta, er'ei de temer fetg damaun per Mustér! — — —

Gl'auter di, ch'era dumengia, van entirs trieps bein marvegl da Chischliun ora tier landrechter de Castelberg per vegnir sissu co ei stetti atgnamein cullas truppas franzosas e sch'ins duessi buca metter en segirezia silmeins femnas ed affons. Tut leda e cuntenza lai la dunschala de Castelberg far de saver, ch'ella hagi pudiu urbir ora dal general de buca barschar e mazzar.

„Stei ruasseivlamein tuts a casa, il general dils franzos, in um de bien cor, ha empermess a nus ch'ei dueigi daventar nuot dil mal, encunter nossa glied e nossas casas. Il general ei in um de plaid e vegn a tener sias empermischuns.“

En in gienà ha quella nuviala fatg la tura tras l'entira vischnaunca e quietau empau la glied plein temas ed anguoschas. Biars ch'eran pinai cun lur fagots per fugir sils mises, han turnau a nuar ora ils uordens, ch'els vevan pinau en ponns per zuppar dagl inimitg.

Strusch ei il pievel staus seradunaus ella baselgia parochiala a s. Gions, ch'in giuven de Madernal porta la tresta nova en baselgia: „Ils franzos vegnan. Els ein schon a Madernal, els vegnan sc'ina lavina a spogliond e raffond tut tgei ch'ei pon tier.“

Il pader Dumeni, capuciner e plevon de Mustér, emprova de quietar il pauper pievel, mo tut adumbatten! Desperaziun, grir e bargir emplenescha la baselgia. Negin che sa propi tgei pegliar a mauns. Fugir ni seschar sillas empermischuns dil general? Ils pessimists regordan vid il proverb: „Tgi che s'empatscha dils franzos, senriela sil davos.“

Las portas baselgia vegnan alzadas ora e sc'ina lavina sederscha la fuola sin santeri. Auters seruschnan en schanuglias entuorn igl altar de Nossadunna dellas dolurs e rogan la mumma dellas dolurs cun gronda fidonza e cun larmas els églis per protecziun ed agid en tuts prighels de veta e mort.

De fugir er'ei gia memia tard. Cun sgarschur sto il pievel sin santeri ver, co ina gronda compagnia cavaleria seglienta da s. Placi neuden cun gronda spertadad. En tema e sgarschur sebetta il pievel sur las fossas de lur defuncts enschenuglias. Bargir e plirar emplenescha l'aria. Biars ein scui sin la ventira dils perdavonts, che ston buca ver tonta miseria e star ora tonta sgarschur ed anguoscha.

En in gienà ha la cavaleria giu partiu giu las patruglias entuorn entuorn il vitg, e tschinclau en el dal talliter. „Negina persuna astga passar ord il vitg entochen ch'ei vegn buc in auter camond da surengiu!“ Quei ei lur camond e cun fèl e gretta catschan els puspei el vitg tut tgi che emprova de mitschar Tutta consolaziun davart il landrechter vegl, ch'ils franzos vegnien a prender

la veta a negin, ei adumbatten! En tuttass streglias e casas nuot auter che bargir e plirar. — — —

Suenter in pèr uras arriva il comando alla testa dell'entira armada franzosa. Ord lur rietschas tunan smaledicziuns encunter ils assassins de lur compogns. Ei vegn era cantau canzuns d'uiara e vendetga, che rabattan sgarscheivel dal frontispeci della claustra, vegnend l'armada el vitg. Els tillan sin prau cumin sut las finiastras della claustra. Leu repartan ils officiers ils comandos, ed il general sez compara sil mir dil prau cumin e proclama ded ault che tut auda, ch'ei astgi sut neginas condiziuns vegnir spogliau ed engulau avon ch'ei vegni buca dau las ordas da quellass vards. Sin quei seretilla l'armada sin claustra e pren leu quartier. Aschi gleiti ch'il comando ei staus en claustra, ha quel, senza dumandar pli bia, priu siu quartier en las pli bialas stanzas ed entschiet a catschar en la detta dapertut, sco sche la claustra udess ad els entira ed entratga. Sil mument lai il general clamar ils geraus della vischnaunca de Mustér, Medel e Tujetsch. Essend quels compari avon il comando d'uiarra, dictescha quel ad els rubiestamein las sequentas greveziass: La vischnaunca de Mustér, la principala fueina della rebellun encunter nossa repubblica franzosa, paga 10 000 francs franzos, e quei enteifer 24 uras. Las vischnauncas de Medel e Tujetsch han scadina de pagar 5000 francs e de furnir enteifer 14 uras 10 vaccas de maz perina. Ha in ni l'auter de reclamar enzatgei?“

Sulettamein ils geraus de Mustér han la curascha d'annunziar al general lur raschuns. En num della suprazonza, pren geraus de Florin il plaid: „Aultstimau comando dell'uiara franzosa! Els han mes si a nus ina grevezia, che sa nunpusseivel vegnir cumplenida. Danunder lein nus era prender 10,000 francs franzos? Nies pievel ei paupers ed ha buca daners. Signur general quei ei caussa nunpusseivla!“

Sin quei di il general zatgei en l'ureglia ad in officier. Quel va ed en in gienà tuorn'el puspei cun treis fermas patruglias, armadas da sum tochen dem.

„Mes burgheis, cheu ha mintga vischnaunca sia patruglia, la quala ha de cumpignar vus casa per casa e de far dar giu tuts ils daners, entochen che la summa pretendida ei cheu! Mes schuldaus, vies camond ei: a scadina resistenza la bala plum!“ Sin quei presentan els las buis, prendan enemiez ils geraus e marschan giuadora.

El tuorna a scutinar ad in officier enzatgei en in'ureglia, quel va e compara cun ina nova patruglia. „Camerats vies pensum ei d'ira e vegnir immediat cun il cau de quest igniv.“

Sco tier in'attacca semettan els en retscha avon porta della sala, nua ch'ils officiers eran e marschan da leu annora tras il corridor tochen en avon cella digl avat, che las aissas dil plantschiu sgregnan e las finiastras stremblan. Avon porta seretegnan els cun las bajonettas anavon. In'arva la porta senza spluntar, intrescha e s'aproximescha agl avat, ch'urava avon il crucifix, dat a quel ina cul maun silla schuiala e di riend, sco la beffa sezza: „Burgheis

avat, ti eis envidaus de comparer stante pede avon nies cussegl d'uiarra, ch'ei gest seradunaus en tia stiva biala."

Cun ruasseivladad e saung freid stat avat Luregn si, semeina encunter la patruglia, che spitgava el en posiziun d'attacca e marscha curaschusamein il tgau ad ault, tennend ferm serraun cun in maun la crusch sin siu pèz, amiez la schuldada beffionta e compara aschia avon ils officiers.

„Tgei giavischan quels signurs danovamein?“ empiara avat Luregn ruasseivlamein.

„Burgheis avat,“ rispunda il general, „Nus stuein pretender dalla claustra, gest sco dallas vischnauncas, ch'ei la cuolpa che nus havein stuiu far questa spassegiada da cheu siden, ina contribuziun de 50 000 francs. Daventa quei buc immediat, sche vegnin nus sil mument a schar spogliar, sblundergiar e mazzar tut tgi che vegn entamaun.“

„Tenis vus aschia vossas empermischuns, Signur general?“

„Burgheis avat, hai jeu comandau a vus de far in priedi? Immediat ils daners sin meisa, ni che la bala plum ei pinada per in e scadin de tes confrars! Capiul!“

Vesend igl avat che scadina resistenza vegni a purtar gronda sventira e disgrazia sur Mustér e sia claustra, semein'el entuorn senza dir in plaid e tuorn'on sia cella. Essend avat Luregn adina staus in bien econom, veva el spargnau, teniu da quen tut, e mess mintg'on d'in maun ina certa summa daners per schabetg ch'ei dessi ina gada in cass urgent.

Patertgond de saver liberar la claustra e siu car Mustér cun questa summa daners pren el neunavon quels ord la cassa de spargn, ch'el haveva zuppau sut il crucifix en; senza arver si quella, tuorn'el ora tier ils franzos, e dumbra'avon lur églis 12 000 flurins cun ils plaids: „Cheu haveis vus tut quei che nus possedein en claustra per la liberaziun de nies vitg“. Cun quels plaids surdat el la buorsa al general. Quel ri tussegadamein sur de sia preda. Mo buc'avunda, ina rueida sefa valer denter els, la sgarscheivla pissiun suenter aunc pli bia daners seregheglia en lur cors. Igl avat vul ira, mo cheu vegn el retenius dal general sez, il qual peglia gl'avat per il bratsch e di:

„Miu bien burgheis avat, 12 000 ei buca 50 000! Neudora culs daners, ni che vossa stinadadad vegn ad haver rigurusas consequenzas.“

„Mes Signurs, aunc inagada, jeu hai dau tut quei che nus possedein en daners, quei ei aschi ver sco quei ch'ieu stundel cheu avon vus.“

„Ha, ha, ha...“, in rir satanic digl uffiern emplenacha la sala ed ei para sco sch'ils portrets dils successurs de s. Sighisbert, che miravan neugiu dallas preits, spundessan larmas de tristezza e dolor.

„Monsieur“, fa ussa il general beffegiond, „seigien tuttina aschi prudents e laschien buca vegnir adaquella, che nus stueien schar encurir ora nossa schuldada vos arcuns e truchets.“

Avat Luregn vegn tut alvs, patertognd vid ina sblundergiada de sia claustra. En sia greva situaziun, — daners vev'el buca plirs, — pren ella greva

crusch ded aur giud siu pèz e tschenta quella sin meisa cun ils plaid: „Cheu pia il davos che nus havein aunc, quei duess esser sufficient; empau ei empau,“

Plirs dattan il tgau, sco per enzenna d'esser satisfatgs. Mo cheu se-posta in colonel cun ina fatscha de tigher avon igl avat e di rubiestiamein:

„Questa bagatella nauscha cheu vala buca melli francs. Nua tenis vus zuppau la crusch che vus purteis ils firaus? Ora cul marmugn!“

Igl avat salva sia ruasseivladad exteriura, schebi ch'ina sontga gretta buglied' en siu intern encunter quels bandits. „Mes Signurs, questa crusch ei buc'ina bagatella, ella ha ina valeta de 8000 flurins. Jeu hai pia pagau pli che quei che vus haveis pretendiu. Dapli pudein nus buc e savein nus buc. Quei ei mieu davos plaid.“

„E nies davos plaid ei quel, burgheis avat,“ fa ussa il general in car-stgaun rubiesti, rehs en vezzis e paupers da cor, „u che vus deis ora l'autra crusch, ni che nus dein la parola, ch'ei deigi vegnir engulau e spogliau e berschau egl entir visprè.“

„Jeu astgel buc, e jeu dundel buca neunavon la pintga facultad de nos ss. patruns!“ Cun curascha e detscharta franchezia ha el detg ora quels plaid, mirond els égls ad in e scadin. Enaquella seglia il general sin peis sc'in sbier, che sia sutga rocla da plaun vi; ils portrets dils avats vid la preit tut baluccan muort la tumplentga. Sco de dar cul marti grond, dat ussa il general cul pugn sin meisa, che la crusch abaziala seglia giun plaun: „U che vus deis ora il pectoral, ni che vies igniv va en pign mument si en flommas! Capiu?“

El fa in segn cul maun e sil mument comparan dus umeneris cullas bajonettas per l'attacca, prendan gl'avat en lur miez e meinan el en sia cella. Sco duas siarps infernalas, pinadas per la murdida, setschentan els si en dad esch-cella e spetgan cul det sil tgiet della buis silla preda. Sfraccaus, tut confus e plein anguoscha, arv'ussa il bien avat si la cassetta garnida artisticamein, e pren ora cun mauns tremblonts la bellezza crusch, la quala Maria Theresia, imperatura dell'Austria, veva schenghigliau a sias uras ad avat Bernhard de Frankenberg. Con merveglius tarlischan e sbrinzlan ussa ils custeivels craps della crusch el sulegl vespertin, che betscha mond da rendiu la venerabla miraglia e las finiastras artisticas della cella abaziala! Cun profunda veneraziun aulz'avat Luregn quella per la davosa gada tier sias levzas e betscha las reliquias fatgas en ella crusch. Ils dus sbiers sper igl esch, rian sco dus veritabels giavels sur de quest act de veneraziun. Cun preschientscha s'avonza lu igl avat senza crusch als dus schlantguns e porscha la crusch ad in ded els mussond igl esch! Cun in sgregn plein odi e gar-maschia, sbargattan ils dus giudora. Quei era memia per il bien avat. Cun in schem de dolor sefiera el giu avon il crucifix en admirabla resignaziun, ferton ch'ils laders en sala biala de Capetel greschan dalla legria, ch'ei tut rebatt'els corridors dil convent. Els levau ussa festivar la buna catscha e

perquei intent fan els ira ils dus glimaris giun cuschina tier ils fraters, per puolpas, schambuns e per il meglier vin dil tschaler claustral.

Ferton che quella genira baracava e smuldeva giu tuts ils sogns dil parvis, fagevan las patruglias culs geraus de vischnaunca alla testa, la roda da casa tier casa. Era quels schanis eran pauc pli tschecs che lur officiers, anzi! Vegnevan els per exempel en ina casa, ch'era serrada, perquei che la gliעד era buc'aunc returnada dal funs, sche seglientavan ei simplamein en las portas e l'escha culla forza, cun dar culs calcogns della buis entochen che quels eran a manez e marsialas. Fatg quei, sche sdrenavan ei l'escha stiva a funs, intravan en stiva ed arvevan si ils puffens cullas bajonettas, che las stialas seglievan per las preits entuorn. Da quei ch'els pudevan lu tier en daners e scartiras de valeta, devan ei mo quei che plascheva als geraus per dar giu al commando franzos. Nua che la gliעד era a casa mav'ei si fetgas e snavurs, udend els a vegnend la schuldada dals zulers en. Eran els en stiva, astgava negin far resistenza e stuevan dar neu tut quei ch'els possedevan en daners, ni che la bala plum era pinada. Tut supplicar davart ils geraus gidava nuot. Els traficavan nua ch'els vegnevan sco sch'ei fussan signurs e patrums dellas casas. En ina suletta casa ha in ughiau de far resistenza. Quei ei stau in cert Giachen Bigliel de Disla, che steva en casa sper il caplut de s. Lezi. Il Bigliel de Disla er'in um sc'in cuolm. Pauper quel che vegnev'en sias toppas ded uors! Vesend el a vegnend ils sbiers neugiu encunter sia casa, ha el beinspert baricadau igl esch-casa endadens cun tscheps de lenna, stadals e pal fier. Sentend quei la schuldada, han els tschinclau en la casa e dus han la fin finala saviu s'enschinar d'ir d'ina finiastr'en e dar el dies al Bigliel, ch'era on zuler e sprunav'e baricadav'encunter tuttas attaccas. Stuschond quels dus lur bajonettas ad el cul pèz el dies, ha el stuiu ceder e sco ina partida lufs sederschan els en casa. Mo ei ha duvrau quater de quels ragners per puder tener eri el. Ferton ch'enzaconts dattan vid la scaffa de raps, stauschan auters el encunter la preit-stiva, catschan duas bajonettas tras la musculatura della bratscha, ch'il saung sprezza ad els en fatscha. Duront quei marteri dat il Bigliel buca sun, bein aber ses paupers 8 affons pigns, che grevan e burlevan suenter il bab e la mumma, fertont che quel endirava sc'in pauper cruci. Havend ils tighers sblundergiau quei tec ch'el haveva mess d'in maun, tillan els ora las bajonettas ch'eran idas atras atras e furitgadas ella preit, cun ina tala vehemenza, che quei um sc'in cuolm croda schi liungs e lads sco el ei da stiva vi, cuvrend vi il grond lag saung ch'era culaus ord sias aveinas. Tgei sgarscheivlas e commuentontas scenas! Entuorn il bab fleivliaus e spossaus per tiara, seruschnan ils paupers pigns neutier e cloman e plonschan cun las larmas giu per la fatscha: „Bab, car bab, po buca miera, ti stos star cun nus e culla mumma, adina, adina“.

„Bab, cu nus essan gronds gidein nus tei a mazzar ils franzos,“ manegia in rudliet ded otg onns, che veva ils mauns tut de saung.

Finida questa lavur barbarica, bandunan els quei liug de compassiun e pupira cun sgregns e beffas sin bucca per continuar lur tur turpigius de laders ed assassins.

Duront l'invasiun franzosa a Mustér ed era duront il di ora, era il per schunier franzos a Faltscharidas continuadamein en pei e mirava tras las sgremas dils barcuns stiva, tgei ch'ei cuori e passi. Havess pader Baseli buca giu cummandau ad el strentgamein de star murtgiu quiet e zuppaus en siu encarden, entochen ch'el vegni buca clamaus, sche fuss el segiramein sgulaus ord siu igniv e semischedaus denter l'armada franzosa, mo el leva suondar il bien vegl, che haveva fatg ton dil bien cun el e perquei rest'el sc'in bien schuldau perseverontamein sin pichet. La Catrina vegneva da temps en temps sin esch e mirava sch'el seigi aunc leu, e deva mintga ga in segn ch'el dueigi per l'amur de Diu buca bandunar la stiva.

El medem temps, va pader Baseli giu vitg casa per casa per admonir ils vischins de po buca far enzatgei encunter ils franzos, ni de vilentar els cun ina caussa ni l'autra, pertgei che suten brischien ei de vendetga encunter ils assassins de lur compogns perschuniers.

Quella sera vegnan ils perschuniers de Tujetsch, ch'eran quei sventireivel di buca vegni spedi a Trun, transportai d'enzaconts umens entochen Mustér, per dar quels puspei a mauns als franzos. Essend gl'entir vitg tgiemblaues cun schuldada han ins manau quels sin claustra, per schar durmir leu els en in per combras. Cun quella caschun ei la schuldada curdada sin ina gronda malprecautadad, commessa dal frater Gieri. Quei bienatsch, veva, enstagl sco ei era stau cummandau de satrar las uniformas dils perschuniers sturni, mess quellas sco ellas eran en ina combra demaneivel ch'ins vegn en da porta-cotschna, e lu emblidau vi quella caussa totalmein. Per grond discletg ha ei duii esser, che gest quella combra ei vegnida aviarta per schar star sur notg ils perschuniers de Tujetsch. Vesend la schuldada franzosa quellas uniformas de lur camerats, plein saung encugliau, furadas e tagliadas aschi zun, ein quels vegni tut stuorns sco tgauns e pauper ils nos, sch'ei fuss stau enzatgi speras. Sco in cametg ha quella nova fatg il tur tras l'armada franzosa. Ina gronda part della schuldada havess giu mustgas de ual leu sblundergiar, berschar e mazzacrar si gl'entir vitg. Ei ha duvrau tutta breigia davart dils officiers de tener eri las truppas, che levan dispet presentar in sault dils morts e che grevan dad ault per vendetga. A lur stauncladad eis ei stau d'engraziar, ch'els han buca gia quella sera attacau la claustra ed il vitg. Cun las pli terribilas smanatschas e smaedicziuns semettan els a ruaus per enzacontas uras, ferton che las guardias sin mintga via che meina ord il vitg vegnan dubliadas. — —

Ei era ual vargau mesanotg, che sis dels tenevan cussegl en in encarden da maneivel della porta cotschna si avon claustra. Dus de quels eran negin auter ch'in colonel ed in major, che vevan assistiu alla sesiun dil di avon, nua ch'els

vevan fatg dar gl'avat Luregn ils daners e las autras custeivladads. Ei era quels, ils quals havevan empermess ad el de buca barschar e mazzar. Il pli miserabel de quels, il colonel, entscheiv'ussa a stigar si ils auters encunter la casa de s. Sighisbert: „Tgei, nus fussan bein ils pli gronds vadias ch'ei dat sut las steilas, sche nus dessan buc'ina burschanada en uorden a quest visprè. Jeu saiel segirar a vus, che questa claustra posseda preziusadads immaginablas en lur truchets ed arcuns, davos mischlos e reliquias. Han els buca meritau, ch'in crap stetti buca sin l'auter cun il mazzament de nos camerats? Ed essen nus forsa vegni tochen si cheu en quella foga dil Nauchi per turnar anavos culs mauns vides? Camerats, lein ughiar la filistuca! Tgisa sche mo nies general astga metter giu per siu sac quei che plai ad el e nus nuot? Essan nus buca tups avunda e sez la cuolpa, sche nus vegnin buca tier il nies? A propo, camerats, nus lein prender ora il mèl, epi dar fiug igl ualer.“

„Quei ei era miu meini,“ fa ussa il major, in tarladiu compogn, ch'ornava sia detta cun diamants e crappa custeivla, tratga ord la detta de cadavers de f'mnas ed umens, ch'el veva schau assassinar.

„Signur colonel,“ rispunda ussa in pli bass officier, il fideivel tgaun de quels dus miserabels, „nus spitgein mo sin vies commando ed ei daventa tut suenter plascher.“

„Ha, miu fideivel Bepo, cheu stuein nus sestegiar bia pli prudent! Nies general astga buca vegnir sissu, che nus havein manizzau il paun ella suppa!“

„Jeu hai in'idea,“ fa ussa il major stermentond sia bratscha per l'aria entuorn. „Nus dein de beiber ad ina partida schuldada, entochen ch'ei san buca pli tgei ch'ei fan, epi cummandein nus ad els sut vusch ed el stgir, co els hagian de sestaliar.“

„Famus'idea.“ dian tuts sco ord ina bucca.

„Mes camerats,“ di ussa il giuven de tuts sin quei, „seigies ruasseivels, jeu vi haver quita che la caussa mondi vinavon en uorden. Jeu enconuschel quater barbus en mia truppa, ch'ei sco fatgs per quella fatschenta. Apropos, neunavon cul vin, ed en 4—5 uras dueian 4 candeilas, che stendan sidora lur lieungas entochen ellas neblas far cazzola sufficiente, che nus vesein els pli stgirs encardens de quella baraca.“

Sin quei van els in ord l'auter. Bepo s'avischesch'al triep de guardia, che steva in tschancun naven dalla porta cotschna. „Camerats ei fa bien e frestg, ins schella schizun de star allerta. Vus havessas segir nuot encunter in bien glasin ord il tschaler dils paders?“

„Ha, ha, . . .“, seregh'eglia uss'ina partida miez sedurmentai, ch'eran pli vi che neu. Denter quels sešaulza ussa in maschina um, che vegneva clamaus dals auters mo cul surnum „Pirato“. Quel s'aproximesch'al giuven officier e di cun sia vuschuna sc'in zenn grond: „Cheu stundel jeu era botta cun peis e mauns, pertgei ch'jeu enconuschel bein avunda ord nossas camagnas ell'Italia quellas dultschezia larmas de penetienza, ch'ils paders

conserveschan en buotunas en lur profunds tschalers!“ Ina ferma risada, che disturba il silenzi nocturn, suonda sin quels plaid. Pintg'uriala e nus vesein circa 20 umens mond dil corridor della claustr'en e d'ina scala giu el tschalèr de vin. In per fermas stuschadas e pugnadas ed esch e Pirato sissu sgolan tut a caniala da tschaler viden. Cun ina latiarn'engulada van els ussa da buot tier buot per empruar tgeinin seigi il meglier. Sper ina buotetta mesauna fan els in paus. Vid la spina stat il Pirato e pipa e schlépa entochen ch'el ei aschi rodunds sc'ina mustga de Milaun. Pér ussa vegnan lu ils auters vitier. En ina gamela va il vin ad in a l'auter. Quel dedesta il spért malguess e leventa las pissiuns. El valzen d'ina mesurette ein quels paupers trabants eivers sco giats ed entscheivan a far plans co vegnir tier ina buna preda. Tier quellas tschontschas vul in e scadin esser il pli perdert ed haver capiu lunsch ora il meglier ell'Italia co vegnir vitier las custeivladads dellas claustras. Gest en quela gronda babilonia e tschatschra, nua ch'igl intelletg era trubistgaus dil tuttafatg, comparan quater auters sin esch tschaler cun tizuns ardents entamaun.

„Camerats,“ di in de quels, cun ina fatscha de tschuforgna, „il cammond cloma nus tier la lavur. Allo, si! Cheu ha mintgin in tizun e tier l'emprema rumplanada haveis vus de dar fiug en mintg'encarden, oz vegn ei priu vendetga per nos paupers camerats stürni.“ Strusch ha el giu ora quels plaid, ch'ina stermentusa rumplanada zacuda cun vehemenza l'entira claustra, che finadina finiastra va a manez a marsialas. Sgarscheivel, sco sch'ils cuolms dessen en, rebatta questa rumplanada d'in cuolm a l'auter. Quei era l'enzenna per l'entschatta, sin la quala ei para che tut hagi spitgau. En la combra nua ch'ins veva anflau la vestgadira dils perschuniers, han enzaconts per camond de surengiu mess in grond butschin purla, epi dau fiug quel sco per enzenna della sgarscheivla tragedia de Mustér. La vehementa forza de quella explosiun scarp'ora tut ils mirs dellas combras giufuns devastond e midond il corridor en ina gonda. Sgarscheivel entscheiv'ei a sesalzar ord questa mina fem e flomma. Per in mument ein ils baracauners schirai sco baras. Mo cheu rebatt'il cammond: „Fiug ella baracca.“ Quei cammond ha buca stoviu vegnir repetius duas gadas! Sco tiers selvadis mitschai ord lur casetts cuorran ussa circa trenta umens sco stuorns tras ils liungs corridors della claustra, d'ina cella a l'autra cun lur tizuns flammonts enta maun. Cun rabia vegnan ils eschs sfraccai en, nua che quels ein serrai. Igl emprem ragudan els ora las cellas suenter custeivladads. Mo cheu anflan els nuot de valetta. Irritai sil pli ault grad, dattan els fiug cun lur tizuns ardents, cudischs, scartiras e resti de létg. Per ch'il fiug serasi pli dabot arvan els las finiastras, nua che quellas ein buca scarpadas dall'explosiun. Sgarscheivel furiesch'il fiug! El valzen d'ina mesurette resplendan sgarscheivlas flommas de fiug ord las 100 finiastras della claustra e s'extendan encunter tschiel. El medem temps serasa sur il vitg ina clarezia sco da bi miezdi ed ina calira sco en in fuorn. Ils paders cantavan las matutinas el chor, che la stermentusa rumplanada

stenscha vi il choral. Plein sgarschur miran els gl'emprem in sin l'auter e san buca tgei patertgar. Mo udend els suenter pintg'uriala sissu caneras ded armas e las smaedicziuns d'ina partida ch'ei rutt'en baselgia, stauscha l'anguoscha bunamein giu il cor ad els. Ei era las 5 della damaun ch'il berschar, engular e mazzar entscheiva. Tgei era pegliar a mauns? Avat Luregn descenda curaschusamein giun baselgia, e l'emprema lavur ch'el fa ei zuppar il Sontgissim sut il scapulier. Strusch ha el giu fatg quei, ch'in malderpau schuldau sdrappa ad el ordamaun il calisch. Ils auters paders fuian in ord l'auter, tgi tscheu e tgi leu. Sulettamein pader Baseli sbargatta curaschusamein atras ils corridors della claustra, ch'ardevan per miez ora sco la stgeina en in fuorn. Quei ch'el mo po trer la comba cuora el egl archiv romontsch. Tgei sgarscheivel aspect! El sto ver co tschiens vegls documents e purgameinas sezuolan ensemen en stialas de fiug e sgolan da finiastr'ora. El vul liberar quei che para pusseivel. Mo mintga gada ch'el vul trer tier sesez enzatgei ord il fiug, resta ad el nuot auter che tschendra enta maun. El vesa uss'en, ch'ei er'adumbatten de liberar cheu enzatgei. Lu semeina el spert entuorn e descenda giu el laboratori de pader Placi, il qual dueva vegnir quei di da Cuera, essend el vegnius tarmess leu per commissiuns della claustra. Mo tgei ves'el leu enstagl della biala collecziun de cristallas, de flurs e cartas geograficas de gronda valeta? Buc'enzenna pli; tut ei sblundergiau e sia cella buca d'enconuscher pli. Dalla rabia che la schuldada veva giu de schubergiar ora questa stanza, vev'ins schizun emblidau de dar fiug ella. Sulettamein ord questa cella laghiav'aunc negina flomma. En in gienà ei la schuldada el vitg entras l'explosiun dil butschin purla stada allerta, e sc'ina lavina de freid sefieran gl'emprem tschiens e tschiens umens encunter la claustra. Cun las bajonettas si e tgi cul sabel traig, cuorran tuts in en l'auter ed en sgarscheivel schmugl per las baselgias e capluttas entuorn, engulond e disfiend tut quei che vegn en lur mauns. Aschia sfraccan els si las pli bialas truccas de reliquias, che cuntegnan ils corps dils ss. patruns s. Placi e s. Sighisbert. Sdrappan ord quellas la s. ossa e fieran quella el fiug e prendan cun els las bellezza truccas suleradas cun bien aur, ed endadens faschadas en cun zun custeivlas materias ord tiaras jastras. Era il piez dil bien s. Placi, martir, sin il qual el veva purtau siu agen tgau suenter la scavazzada e surdau quel a s. Sighisbert, e che vegneva tenius si da tschentaners enneu sco la pli gronda Sontgadat en ina preziosa truchetta d'ivur, garnida cun argien e tschinclaus en cun in tschupi tut ded aur, prendan ei cun aunc autras custeivladads, sco calischs, munstronzas e paramenta e mettan sin in carr e meinan giu el vitg per menar cun els. Il rest: prezios altars, maletgs e scartiras laguota il fiug, ch'era ussa serasaus ora sill'entira claustra. Igl entir grond baghetg ei mo ina flomma pli, che para de vargar si tut ils cuolms. Ils paders che vevan buca pudiu fugir gl'emprem, vegnan tschentai si en retscha in tschancunet naven da lur cara casa e vegnan sfurzai de mirar co quella brischa e dat ensemen. Dueva era il vitg plein tema ed anguoscha

parter la medema sort sco la casa de s. Sighisbert? All'entschatta havess ins detg, ch'il vitg e contuorn vegni buca maltractaus e barschaus sco la claustra, „la fueina della revolta,“ sco ella vegneva malgiestamein titulada dalla schuldada. Che buca l'entira vischnaunca ei ida si en medem temps en flommas culla claustra ei stau il success della curascha della Tina!

Sedestedond quella tier la horrenta rumplanada, eis ella bein spert se-tratg'en, currida dalla via della claustra si, ed essend la guardia leu fatschen-tada cun mirar igl effect della explosiun, eis ella mitschada speras ora senza ch'enzatgi observi ni retegni ella. Da leu naven dat ella dalla Val Mala si e suenter gl'uaul ora, gest ella medema via che siu Fernand veva fatg, quei di ch'ella veva tagliau ils sughets ad el. Naven della Fuortga anora cuorra ella quei ch'ella mo po, per arrivar ton pli spert tier siu Fernand. Tut a buffond segl'ella neugiu dalla plaunca della Val Heiser e viden casa della Catrina. En zuler er'ei aunc stgir, schebi che las flommas che creschan ad in crescher sur il crest della Furtga si, fan ina clarezia ch'ins havess saviu prender ina guila si da plaun. Fernand era gest sedestadaus e nuava si ils davos nuvs de siu tschiep, che la Tina seglia dad esch en sco sch'ella fuss ord il moni: „Fiug, fiug, ei han dau fiug nossa claustra!“

„Tina, mia cara Tina, ussa eis ti cun mei ed has de temer negin car-stgaun.“

„Fernand, per l'amur de Diu va tgei che ti pos ed enquera il general e roga, ch'el dueigi po schanegiar nies Mustér, schiglioc essan nus en cuort della mort. Va, va dabot, scadina minuta ei custeivla.“

„Gie, Tina, jeu vi bugen far tut miu pusseivel per liberar tiu vitg dalla medema sort.“ Serond ella per in pèr minutas en sia bratscha, betsch'el sia cara Tina cun sentiment e cun ina forza sco mai avon. Tgei bi maletg! Las levzas ina sin l'autra. Ella marvegliusa glisch cotschna, che resplendeva giu da tschiel sco ina rugada sangiuinusa, par'ei sco sche lur olmas seunessan per veta e mort. „Tina, oz hai jeu caschun de pagar miu deivet a ti; jeu vegnel a liberar Mustér. Per esser pli segira, statta ti cheu entochen ch'jeu vegnel per tei.“

Cun quels plaids sefa el libers e cuorra quei ch'el po sut las casas de Faltscharidas en encunter il vitg. La guardia odado il vitg ei buca pauc surstada de veser a vegnend in schuldau dell'armada de Loison. Havend Fernand s'informau da quella nua ch'il commando hagi priu quatier, cuorra el quei ch'el po da Davos-Mustér si e sut claustr'en. La calira ch'ils venerabels mirs resplendan paran, de berschar sia fatscha e de prender tut il flad. Era il commando veva stuii bandunar siu quatier en claustra ed era sere-tratgs giu en casa-cumin. Entuorn quella er'ei serimnau ina massa schuldada che pretendeva dad ault: „Vendetga“ e la lubientscha d'astgar sblundergiar igl entir vitg. Sc'in stuorn cuorra Fernand tras la fuola e sefultscha stentusamein da cas'en entochen avon il general e ses officiers, ch'eran seradunai en stiva de dertgira per secussegiar, sch'els dueigien dar la lubientscha de

sblundergiar e spogliar ni buc. Il grir e smuldir vegneva pli e pli recents ed ils officiers temevan per lur atgna veta, sche la supplica dellas truppas vegni buca concedida. Enaquella sebetta Fernand dad esch en tras la guardia e croda avon ils peis dil general. Quel enconuscha cuninagada siu liberatur de Marengo e muossa ch'el deigi star sin peis. Mo Fernand semetta nunditgond en schenuglias e roga: „Miu general, Vus haveis empermess a mi d'exaudir mia em-prema supplica e cuosti tgei ch'ei vegli. Oz pretend'jeu pia la pagaglia per la spindraziun de vossa veta. Seigies po misericordeivels cun ils paupers habitonts de quest vitg, che han negina cuolpa vid il mazzament de nos confrars. Els ein stai quels che han liberau mia veta, e sch'il liberatur de vossa veta stat avon vus, ha el d'engraziar quei a buna glied de quest vitg. Jeu roghel de po buca dar lubientscha de sblundergiar!“

„Leva si bien amitg! Jeu vi tener plaid, tia supplica seigi exaudida!“

Sin quels plaids va in murmignem atras la radunonza. Gie, plirs officiers tremblan sco feglia, muort il pir e pir che la schuldada fa avon casa. Cun curascha va il general Menard sin finiastra e declara alla fuola rabiada:

„Ei gl'ei strentgiamein scummandau de berschar e spogliar!“

Quei era bess ieli el fiug. La schuldada grescha sc'ina banda scroca-naglia maldisciplinada. Mo il cammond era vegnius memia tard. Ei entschaveva gia a berschar els quater cantuns dil vitg. Ils pli gronds scrocs vevan sehanau in quex de cammonds de surengiu e vevan gia entschiet culla lavur de lader ed assassin. Observond quei la bargada avon casa cumin, ei la piazza svidada en in gienà. Sco tonts tgauns cuorra ussa la schuldada casa per casa, sblundregia, brischa e mazza tut tgei che vegn encunter. Plirar e bargir de moribunds e maltractai semischeida cul schluppentar dellas sgar-scheivlas flommas che resplendan da cuolms e vals. Cun ina sgiavlada sin bucca, siarra il general la finiastra: „Memia tard la bova ei en moviment, jeu stundel mal ch'jeu sai buca vegnir suenter a tiu giavisch. Mustér ei piars.“

Sin quei rispunda Fernand nuot, sundern leva sin peis sc'in desperau, e cuorra giudora cul pertratg de silmeins liberar sia cara Tina, che vegni a spetgar vess sin el, e che vegni ad haver ner basegns de siu agid. Vesend el en sia mesa desperaziun gia a berschond ils uclauns de Funs, Clavaniev e Fontauna e la baselgia de s. Gions cullas casas leu speras, sdrap'el orda maun ad in ordanz il cavagl. In segl sin quel ed el seglienta sc'in stuorn il tguli ch'udeva ad in officier a tras il vitg ora encunter Faltscharidas. Cavalcond da s. Placi ora ves'el in entir rosch schuldada a currend cun sabel tratg naven dalla pun si encunter il vitget de Faltscharidas. Per far ira aunc pli dabot il cavagl till'el ora siu cunti de sac e puntgia cun quel ellas costas dil cavagl ch'el galope-scha sil pli ault. Arrivaus ora tier il rosch, ch'era mo in pign tschancun pli naven dallas casas, seglienta Fernand il cavagl permiez ils bandits ora, che quels ein tut surstai. Sco ch'el ei vargaus quels mein'el entuorn il cavagl, seposta si avon els e cloma tenend il maun alzau: „Camerats d'uiarra, jeu

camondel a vus en num de nies general Menard de buca tucrar en questas paucas casas! Camerats,“ grescha el pli dad ault sur ils tgaus ora, „jeu sundel il sulet perschunier ch’ei mitschaus culla veta e quei mo tras la misericordia e carezia d’ina cara giuvna, che stat en ina casa de quest vitget. Ella ha, enstagl surdar mei alla dertgira, teniu zuppau mei entochen oz e medegau mias plagas. Perquei eis ei l’intenziun de nies general, che quest vitget vegni buca sblundergiaus e berschaus. Quest’ovra seigi in’enzenna che nossa cara Frontscha seigi nobla e gesta en tuts graus. Camerats, turnei anavos, quest vitg astga buca vegnir violaus; quei ei la veglia de nies commandant, general Menard.“

Ina partida fa tschera de semenar entuorn e suondar il cammond. Mo denter quels sesanfla in’altra partida, che ha mustgas de far encunter per vegnir suenter a lur sgarscheivla pissiun. Sco sch’ei havess dui esser, sesanflava denter quels il sgarschentiu Pirato, che fageva tut spema avon la bucca dal rabiau ch’el era.

Vesend Fernand che quels fagevan resistenza ad el, seglient’el il cavagl gest avon il nas ad els e di cun vusch resoluta: „Camerats, mo sur mia bara entreis vus en quest vitg!“

Cheu sefultscha Pirato ord il triep, seposta avon el culla buis si tier igl égl e berla sc’in taur cudizzau: „Tgi sa dapi cu, in schuldau, ch’auda buca tier nossa truppa ha de dar camonds a nus?“

Strusch giu ora quels plaids till’el il tgiet, e la balla tucra amiez il cor a Fernand. Il cavagl sesaulza dalla tema sillas combas davos e Fernand sederscha davosgiu cun in griu penetron: „Mia paupra Tina miu Jesus misericordia!“

Sternius ora giun plaun enamiez las empremas flurs permavaunas, cula siu niebel saung sc’in dutg ord il cor e cotschescha las primabellas. El ragogna e sbarbutta aunc levamein enzaconts plaids interruts e nuncapeivels.

Mo nua ei ussa la curascha de Pirato e de sia consorteraglia? Senza ughiar pass ni miez anavon, stattan els sco schirai entuorn il moribund.

Strusch ei Fernand staus curdaus a tiara, che la schuldada vesa a vegnend neuagiu dal crest ina giuvna tut a currend cun las larmas els égl. Quei era negin auter che la Tina ch’era stada sin finiastra ed aveva viu tut il curriu e passau e beingleiti encunaschii orda tuts siu car Fernand. Il tun sec dil siet, che aveva tucrau il cor de siu spus veva ella sentiu aschi recent, sco sche quel fuss ius ad ella senza atras il cor. Sinquei cuorr’ella sminond il pli schliet neuagiu encunter il rosch, che para tuttenina impediend de marschar vinavon. Mo tgei ves’ella ussa vegnend sur il rieven giu? „Fernand’ miu car Fernand,“ gresch’ella plein anguoscha aunc avon ch’ella seigi neutier dal tut. El ha enconoschii la vusch de sia cara en sias davos peinas, meina il tgaus ed enquera cun ses égl la Tina. Quella ei ussa neutier dal tut e cun in sgarscheivel e dolorus griu, sebett’ella sur Fernand en. „Fernand, o Fernand, miu car, ti astgas buca murir, o miu bien Diu,

misericordia!“ Aunc inagada arv’el ses égl’s, enquera quels della Tina e di levamein, mo aschia ch’ell’auda plaid per plaid: „Cara Tina . . . stai bein . . . jeu mon . . . a . . . casa . . . tier . . . la . . . mumma.“

„Fernand, o ti pauper bien Fernand, ti astgas buca murir, o stai cun mei.“ Cun quels plaids betsch’ella il frunt, ch’era gia freids. Pér ussa s’encorscha la Tina ch’ella era sebess’enschanuglias el saung de siu Fernand, e che quel rentav’ad ella dapertut vid la vestgadira. Sc’ina liunesa segl’ella sin peis, spanegia si in per égl’s, sc’ina stuorna e grescha encunter il rosch che steva entuorn els tut commuentaues e plein ricla: „Tgeinin de vus ei il miserabel che ha mazzau miu spus, miu car Fernand? Tgeinin ei il scroc che ha astgau mazzar siu frar?“

Tut surstai sur la sgarscheivla scena avon lur égl’s, laian els pender lur armas e rabetschan ora buc’in soli vierv. La Tina semeina denovamein entuorn, sebetta sper siu Fernand giu e betscha a quel cun ardiment ils mauns freids sco la mort, il frunt e la fatscha sereina sco l’alva dil di. Tenend il bi tgau de Fernand en ses mauns, fa ella ussa nuot auter che bargir e bargir e clamar denteren: „Miu car Fernand, o miu car Fernand!“ Tutenina catsch’el ora ses bials égl’s blaus, che quels dentuorn tut teman, vegn pallida sc’ina mort, lu va ina zuccadida tras siu tgierp ed ella croda sper Fernand giu, fatscha encunter fatscha ed ei ina bara. Siu cor era schluppaus dalla dolur e tristezia! Ina veseivla snavur va tras la rietscha schuldada, buc’in soli che havess ughiau de semuentar ni sereghegliar e tucchar en las baras. — — — —

Suenter in penibel silenzi, dat in sutofficiar il rugurus cammond che buc’in soli astgi semuentar naven de quest liug, entochen ch’el tuorni. Sin quei segl’el sil cavagl che Fernand veva duvrau de liberar Faltscharidas e cavalchescha encunter il vitg. En Davos-Mustér entaup’el il commando e dat part al general sur dil sgarscheivel schabetg. „Miu agen liberatur mazzaus d’in d’ils nos? Vendetga al miserabel!“

Cun quels plaids dat el ils sparuns a siu cavagl ed en pign mument arriv’el cun ils auters sin la piazza de tristezia e dolur. Sper las baras en schenuglias steva ussa aunc la Catrina, che veva medemamein observau tut, e che bargeva e plirava, sco sch’ella havess piars siu car fegl e sia meglia feglia. Tgei commuentond maletg de dolur e tristezia! Fertion ch’igl entir vitg Mustér e ses uclauns, denô Faltscharidas eran mo ina flomma stermantusa, sclarev’il migeivel suleagl de matg carinamein las duas fatschas giuvenilas dils dus innocents, dil spus e della spusa en bara

Essend orientaues scoiauda sur dil sgarscheivel schabetg, camonda il general de ligiar ils mauns a Pirato, tschenta quel encunter in mir, e sil cammond: „Fiug, . . . in . . . dus . . . treis . . . penetreschan dudisch ballas il pèz de Pirato, che quel sederscha sc’in zugl a tiara e gnanc dat sun pli . . .

Pagaglia meritada!

En fatscha a questa innocenta unfrenda part'ussa il general ora il rigurus cammond ch'ei deigi sil fletg vegnir calau de spogliar e berschar. Per segirezia lai el aunc tschentar si ina guardia el vitget de Faltscharidas, sina-quei che silmeins quest vitg, per il qual Fernand veva dau sia veta, vegni buca violaus. E ferton ch'ils signals de trombetta rebattan ell'entira contrada de Mustér per rimnar l'armada rabiada, portan 8 schuldaus las trestas baras si en casa della Catrina, che mava sco suletta tut sfraccad'ensemen suenter bara a ses cars.

* * *

Treis dis suenter ch'ils franzos ein stai svani ord la tiara compogna in grondius pievel — l'entira vischnaunca era en pei — ils dus giuvens spus ora sin santeri de s. Gions. El til demaneivel dellas baras observein nus denter ils parents de Tina, era la buna Catrina ed il bien pader Baseli a schend prusamein il rusari della tristezia. Sur fossa sesprova pader Baseli de dir enzaconts plaids, mo nunpudend retener las larmas, che curdavan ad in contin giud sia fatscha rubagliada, sto el desister de quei. Cun profunda devoziun recitescha la fuola ils 5 pugs e salida avon che turnar anavos en lur ruinas la fossa dubla dil ventireivel pèr, che festivesch'oz en tschiel las nozzas celestias!

Tgei eis ti?

*Tgei cavas leu ord quei spinatsch?
Leu anflas bein in quex,
Scavognas mintga rusn'el tratsch,
Eis bein in cavaschnecs?*

*Ti vesas tut ed audas tut,
Sas gie schizun ferdar,
Pilver, in rufinau sabiut
Ils schnecs sas mo palpar.*

*Ha tei la preda cuntentau,
Lu cuorras tier la nav
A tiu amitg dabot purtau
Ils scazzis, tiu recav.*

*Ensemen esses dus sco frars
Schi alvs, cun buc in tac.
Ils auters mo tups scholars.
E ti? — in portasac!*

Al. C.